

НУЛЬ ДО 2030 Р.

ГЛОБАЛЬНИЙ
СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН

ІЗ ЛІКВІДАЦІЇ

СКАЗУ ЛЮДИНИ,
ЩО ПЕРЕДАЄТЬСЯ
СОБАКАМИ,
ДО 2030 Р.

НУЛЬ ДО 2030 Р.

Глобальний стратегічний план
із ліквідації сказу людини,
що передається собаками,
до 2030 р.

Всесвітня організація охорони здоров'я
Продовольча та сільськогосподарська організація ООН
Всесвітня організація охорони здоров'я тварин
Глобальний альянс із контролю сказу

Женева, 2018

Нуль до 2030 р: глобальний стратегічний план із ліквідації сказу людини, що передається собаками, до 2030 р.

© World Health Organization (WHO), Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) and World Organisation for Animal Health (OIE), 2018

Усі права захищені. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) і Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (МЕБ) заохочують до відтворення й розповсюдження матеріалів, поданих у цьому інформаційному продукті. Будь-яке запропоноване відтворення або розповсюдження для некомерційних цілей буде схвалене на безоплатній основі за умови повного зазначення джерела. Будь-яке запропоноване відтворення або розповсюдження з метою перепродажу або з іншою комерційною метою, у тому числі для освітніх цілей, заборонене без попередньої згоди власників авторських прав та може передбачати стягнення плати.

Запити на отримання дозволів на відтворення чи переклад публікацій ВООЗ (як для продажу, так і для некомерційного розповсюдження) слід надсилати до Видавництва ВООЗ через вебсайт ВООЗ: (http://www.who.int/about/licensing/copyright_form/en/index.html).

Позначення, що використані, та матеріали, що наведені в цій публікації, не означають вираження з боку ВООЗ, ФАО чи МЕБ будь-якої думки щодо правового статусу тих чи інших країни, території, міста або району, або їхніх органів влади або щодо розмежування їхніх кордонів. Пунктирні лінії на картах позначають приблизні кордони, щодо яких повної згоди поки ще може бути не досягнуто. Згадування конкретних компаній та запатентованих чи незапатентованих продуктів певних виробників не означає, що вони схвалені або рекомендовані ВООЗ, ФАО або МЕБ на противагу іншим аналогічним компаніям та продуктам, які не були згадані в тексті. Опубліковані матеріали поширюються без будь-яких — прямих чи опосередкованих — гарантій. Відповідальність за тлумачення і використання матеріалів покладається на користувача. ВООЗ, ФАО та МЕБ за жодних обставин не можуть нести відповідальності за збитки, пов'язані з використанням цих матеріалів. Погляди, висловлені в цих матеріалах, та погляди авторів не обов'язково відображають погляди ВООЗ, ФАО та МЕБ.

ЗМІСТ

Подяки.....	iv
Скорочення й аббревіатури	v
Резюме.....	vi
Обґрунтування.....	1
Чому потрібно ліквідувати сказ?	1
Чому потрібно ліквідувати сказ саме зараз?	4
Колаборація «United Against Rabies»	7
Об'єднані, щоб покласти край занедбанню.....	7
Бачення реалізації стратегічного плану «Нуль до 2030 р.»	8
Ціннісна пропозиція	8
Теорія змін	10
Завдання 1: ефективне використання вакцин, лікарських засобів, інструментів і технологій	13
Результат 1.1: профілактика сказу за рахунок підвищення обізнаності і покращення просвіти	13
Результат 1.2: профілактика сказу за рахунок ефективної вакцинації собак	14
Результат 1.3: запобігання смертям людей від сказу за рахунок забезпечення справедливості, своєчасності та доступності, у тому числі цінової, медичної допомоги, застосування лікарських засобів та вакцинації	15
Завдання 2: інновації, створення та вимірювання впливу	17
Завдання 2.1: забезпечення ефективних політик, рекомендацій та управління	17
Результат 2.1: розробка та затвердження політик, настанов і управлінських заходів, спрямованих на профілактику смертей людей від сказу, на регіональному та національному рівнях	17
Завдання 2.2: забезпечення наявності достовірних даних для уможливлення ухвалення ефективних рішень	19
Результат 2.2: забезпечення наявності відповідних технологій та інформації.....	19
Результат 2.3: постійні й послідовні моніторинг прогресу у виконанні завдання та звітування про нього.....	20
Завдання 3: підтримка прихильності та ресурсів	21
Результат 3.1: послідовне та комплексне залучення ключових зацікавлених сторін	21
Результат 3.2: ефективне та результативне використання фінансових та інших ресурсів.....	22
Результат 3.3: регулярні моніторинг результатів і впливу колаборації «United Against Rabies» та звітування про них	23
Бюджет і управління	25
Поетапний підхід до фінансування стратегічного плану «Нуль до 2030 р.»	25
Вимоги щодо бюджету: етап 1	26
Вимоги щодо бюджету: після 2020 р.....	26
Управління.....	28
Моніторинг прогресу й управління ризиками	29
Моніторинг і оцінювання виконання робочого плану	29
Пом'якшення ризиків	29
Висновки.....	31
Список використаних джерел	33
Додаток 1. Що таке сказ?	34
Додаток 2. Успішні регіональна ліквідація в країнах Латинської Америки й Карибського басейну та програми для підтвердження концепції в Африці та Азії	36
Додаток 3. Теорія змін.....	39
Додаток 4. Логічна структура колаборації «United Against Rabies».....	40
Додаток 5. Банки антирабічних препаратів для людей і тварин	43
Додаток 6. Інтегроване управління випадками укусів.....	46
Додаток 7. Поетапний підхід до ліквідації сказу.....	47

ПОДЯКИ

Чотири партнери (ФАО, ВООЗ, МЕБ та GARC) колаборації «United Against Rabies» (Об'єднані проти сказу) висловлюють вдячність за внесок у розробку цього бізнес-плану таким спеціалістам і організаціям:

Членам керівного комітету (Bernadette Abela-Ridder, Katinka de Balogh, Kim Doyle, April Johnson, Isabelle Dieuzy-Labaye, Louis Nel, Henk Jan Ormel, Sean Shadomy, Matthew Stone, Gregorio Torres).

Команді авторів (Annette Ives, Jocelyn Kessels, Anne-Marie Labouche, Jennifer Macleod, Louise Taylor).

Консультантам (PwC: Gill Sivyver, Saleh Khan, Gerard Coenen, Sakshi Uberoi, Krupa Varghese; ВООЗ: Lea Knopf).

Команді з моделювання (Jesse Blanton, Katie Hampson, Caroline Trotter, Ryan Wallace).

Інтернам ВООЗ (Mercedes Carballo, Dayna Schultz, Victoria Suslovitch).

Monique Eloit (МЕБ), Dirk Engels (ВООЗ), Ren Minghui (ВООЗ), Ren Wang (ФАО), лорд Alexander Trees (Палата лордів та Ліверпульський університет) та Joris Vanderputte (Міжнародний альянс стандартизації біологічних препаратів) забезпечили цінний внесок у визначення фокусу цього бізнес-плану.

Також висловлюється подяка Rabindra Abeyasinghe, Lamine Diawara, Elkhani Gasimov, Gyenendra Gongal, Aya Yajima і Marco Vigilato, Stephen Martin, Martin Friede, Erin Sparrow, Naoko Obara, Tejinder Chowdhary, Alejandro Javier Costa та центрам співпраці ВООЗ із питань сказу.

Від ФАО дякуємо Angélique Angot, Juan Lubroth, Mia Rowan та Berhe G. Tekola. Від МЕБ — Catherine Bertrand-Ferrandis, Yael Farhi та Stéphane Renaudin. Від імені GARC — Deepashree Balaram.

Ми також щиро вдячні за внесок зацікавлених сторін у країнах; програми навчання GAVI; групи «Partners for Rabies Prevention»; Фонду Білла та Мелінди Гейтс — за дослідження, які дозволили отримати необхідні дані; «UBS Optimus Foundation»; а також за допомогу Підрозділу з боротьби зі сказом і Глобального відділу імунізації Центрів контролю та профілактики захворювань США.

СКОРОЧЕННЯ Й АБРЕВІАТУРИ

AIG	антирабічний імуноглобулін
ВООЗ	Всесвітня організація охорони здоров'я
ГКГ	Глобальна керівна група
ДКП	доконтактна профілактика
дол. США	долар Сполучених Штатів Америки
МЕБ	Всесвітня організація охорони здоров'я тварин
млн	мільйон
ОВХ	оральна вакцина проти холери
ПКП	постконтактна профілактика
ФАО	Продовольча та сільськогосподарська організація ООН
GARC	Глобальний альянс із контролю сказу
IBCM	Інтегроване управління випадками укусів
OHZDP	Пріоритизація зоонозних захворювань на основі принципу «Єдине здоров'я»
ПАНО	Панамериканська організація охорони здоров'я
REDIPRA	Регіональна зустріч директорів програм із протидії сказу
SARE	Поетапний підхід до ліквідації сказу
SIRVERA	Регіональна інформаційна система епідеміологічного нагляду за сказом
WAHIS	Всесвітня інформаційна система охорони здоров'я тварин МЕБ

РЕЗЮМЕ

ЧОМУ ПОТРІБНО ЛІКВІДУВАТИ СКАЗ?

За оцінками щороку сказ забирає життя 59 000 людей. Тобто кожні дев'ять хвилин кожного дня від нього помирає одна людина, 40% із яких — діти, що живуть в Азії та Африці. Оскільки укуси собак є причиною майже всіх випадків захворювання в людей, смертям від сказу можна запобігти за рахунок підвищення обізнаності та вакцинації собак для профілактики захворювання в його джерелі, а також застосування рятівного лікування у випадку укусу. На сьогодні існують вакцини, лікарські засоби, інструменти та технології, які дозволяють запобігти смертям людей від сказу, що передається собаками. За відносно невеликі кошти можна розірвати ланцюг передавання інфекції та врятувати багато життів.

Розбудова потенціалу, необхідного для нагляду за сказом, є великим внеском у систему охорони здоров'я країни загалом. Вона дозволяє зміцнити систему охорони здоров'я шляхом удосконалення механізмів нагляду за іншими захворюваннями та розширення доступу до медичної допомоги. Мінімізація дублювань та підвищення ефективності за рахунок об'єднання ресурсів і розвитку потужних мереж послуг із охорони здоров'я забезпечує економію коштів та максимально ефективно використання ресурсів. Країни можуть максимізувати дохідність кожного інвестованого долара, адже інвестиції в ліквідацію сказу рятують життя та зміцнюють системи охорони здоров'я людей і тварин. Скоординоване реагування на основі програм боротьби зі сказом сприяє профілактиці захворювання та забезпеченню готовності. Це означає, що інтегрована ліквідація сказу є моделлю для співпраці в рамках підходу «Єдине здоров'я».

У минулому глобальні зусилля з реагування були фрагментованими та нескоординованими. Однак такий стан справ не може зберігатися надалі. Для подолання проблеми потрібно об'єднати зусилля, разом визначити досяжні цілі та розробити спільний план. Важливий крок у цьому напрямку відбувся у 2015 р.

ЗАКЛИК ДО ДІЙ

У 2015 р. було ініційовано глобальний заклик до дій і встановлено ціль із досягнення нульового показника смертності людей від сказу, що передається собаками, у всьому світі до 2030 р. Чотири провідних організації — Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (МЕБ) та Глобальний альянс із контролю сказу (GARC) — об'єднали зусилля в колаборації «United Against Rabies» для досягнення зазначеної цілі.

Колаборація скоординовано використовує наявні інструменти та досвід для розширення можливостей, забезпечення взаємодій та створення умов для порятунку людських життів від сказу. Пропонуваний глобальний стратегічний план надає країнам центральну роль та передбачає міжнародну підтримку для забезпечення їхніх дій.

Він створює можливості для орієнтованих на країни взаємодій із урахуванням відмінностей у контекстах та спроможностях. Саме країни, за підтримки колаборації «United Against Rabies», мають очолити зусилля, направлені на забезпечення змін, необхідних для досягнення нульової смертності до 2030 р., за рахунок розбудови стійких інституційних спроможностей і запобігання смертям людей від сказу, що передається собаками.

ЯКИМ ЧИНОМ БУДЕ ЗАБЕЗПЕЧЕНЕ ВИКОНАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ «НУЛЬ ДО 2030 Р.»

Пропонований глобальний стратегічний план передбачає поетапне впровадження соціальних змін, необхідних для досягнення нульової смертності.

Завдання 1

ефективне використання вакцин, лікарських засобів, інструментів і технологій

Зниження ризику захворювання на сказ у людей

- кращі обізнаність та підготовленість
- ширший доступ до ліків і вакцин
- вакцинація собак

Завдання 2

інновації, створення та вимірювання впливу

Забезпечення настанов і даних

- ефективні політики, рекомендації та управління
- забезпечення наявності достовірних даних для уможливлення ухвалення ефективних рішень

Завдання 3

підтримка прихильності та ресурсів

Забезпечення залучення багатьох зацікавлених сторін

- демонстрація впливу діяльності, реалізованої в рамках колаборації «**United Against Rabies**»

ПОЕТАПНИЙ ПІДХІД ДО ЛІКВІДАЦІЇ

Пропонується прагматичний трьохетапний підхід до досягнення спільної цілі «Нуль до 2030 р.».

Етап 1: ПОЧАТОК

2018–2020 рр.
29 країн

Етап 2: МАСШТАБУВАННЯ

2021–2025 рр.
+52 країни

Етап 3: ОСТАТОЧНА ЛІКВІДАЦІЯ

2026–2030 рр.
+19 країн

Етап 1: ПОЧАТОК

За рахунок підготовки та вдосконалення нормативних інструментів і баз буде створено міцну основу для ліквідації сказу. Основна діяльність на цьому етапі включає підтримку країн у підготовці надійних, ефективних і стійких національних планів ліквідації сказу відповідно до підходу «Єдине здоров'я», забезпечених відповідними бюджетами, та сприяння об'єднанню цих планів у скоординовані регіональні зусилля.

Етап 2: МАСШТАБУВАННЯ

До співпраці з ліквідації сказу буде залучено ще 52 країни для охоплення 81 зі 100 ендемічних для цього захворювання країн. Із використанням міцної основи, закладеної на етапі 1, вдосконаленої та покращеної завдяки навчанню та досвіду, необхідні зусилля будуть розширені для забезпечення дійсно глобального масштабу відповідної діяльності.

Етап 3: ОСТАТОЧНА ЛІКВІДАЦІЯ

До співпраці з ліквідації сказу буде залучено решту ендемічних країн. Також буде забезпечено подальшу підтримку зусиль держав у досягненні нульових показників смертності на рівні громад, країн і регіонів. Етап 3 буде фінальним.

БЮДЖЕТ І МОНІТОРИНГ

У пропонуваному глобальному стратегічному плані детально описані вимоги до фінансування лише для основної діяльності на початковому, першому, етапі (2017–2020 рр.). Необхідний обсяг фінансування для цього етапу складає 16,5 млн дол. США. Такий рівень фінансування дозволить зберігати гнучкість та адаптувати передбачену стратегію до мінливого середовища, засвоєних уроків і нових технологій.

Фінансування та реалізація національних планів із ліквідації сказу на рівні країн не включені в зазначений бюджет. Для забезпечення стабільних фінансування та реалізації заходів із контролю країнам необхідно буде мобілізувати внутрішні та міжнародні ресурси.

Буде розроблено детальний робочий план для скерування реалізації відповідної діяльності, включаючи систему моніторингу з визначеними узгодженими проміжними результатами для вимірювання прогресу. Кожна країна буде забезпечувати рух до досягнення нульової смертності.

НАСТУПНІ КРОКИ

Досягнення цілі «Нуль до 2030 р.» збереже багато життів, родин і коштів. Інвестиції в ліквідацію сказу зміцнюють системи охорони здоров'я, підвищують справедливість, покращують доступ до медичної допомоги та сприяють сталому розвитку. Вперше в історії ми об'єдналися, щоб координувати розбудову спроможностей та спільно використовувати наявні знання, інструменти й технології.

І ми не зупинимося на досягнутому. Надалі ми намагатимемося зупинити передавання сказу серед собак для забезпечення підтримання статусу вільних від сказу територій. Колаборація «United Against Rabies» вже працює з країнами, щоб координувати та каталізувати глобальні зміни. Додаткові інвестиції в боротьбу зі сказом прискорять прогрес у досягненні таких змін і досягнення мети, яку поставив перед собою весь світ — зробити ліквідацію сказу реальністю.

Наша співпраця в рамках підходу «Єдине здоров'я» об'єднує експертів і зацікавлених сторін із державного та приватного секторів, які відіграють активну роль у розширенні можливостей, підтримці та залученні країн до профілактики сказу та, врешті-решт, досягненні нульової смертності людей від сказу до 2030 р.

ОБҐРУНТУВАННЯ

ЧОМУ ПОТРІБНО ЛІКВІДУВАТИ СКАЗ?

Тому що сказ убиває

За оцінками від сказу — однієї з найстаріших і найжахливіших хвороб в історії людства — щороку помирає близько 59 000 людей (1) (додаток 1). Сказ розвивається внаслідок інфікування ліссавірусом. Цей інфекційний агент був названий на честь Лісси — давньогрецького божества безумства й люті, уособлення жаху смерті від сказу (2).

Сказ передається через укуси та подряпини інфікованих тварин. У 99% випадків люди інфікуються сказом саме від собак (3). Клінічні ознаки сказу включають порушення свідомості, гіперактивність, галюцинації та гідрофобію («буйний» сказ) або параліч і кому (паралітичний сказ) із подальшою смертю (3).

Тому що сказу можна запобігти

Незважаючи на те, що в разі розвитку клінічних ознак, сказ має летальні наслідки, йому можна запобігти за рахунок трьох втручань із підтвердженою ефективністю.

- 1. Поінформованість** про захворювання на сказ передбачає взаємодію з громадськістю і дає людям змогу врятувати своє життя, вчасно звернувшись по допомогу (4). Це включає розуміння того, як запобігти сказу у тварин, у яких випадках підозрювати сказ і що робити в разі укусу.
- 2. Постконтактна профілактика (ПКП)** передбачає проведення курсу вакцинації та, у деяких випадках, введення антирабічного імуноглобуліну (АІГ) за наявності підозри на контакт зі сказом. Належне оброблення ран і своєчасний доступ до якісної ПКП майже на 100% ефективні в запобіганні смерті людини від сказу (5).¹

¹ Доконтактна профілактика (ДКП) передбачає проведення курсу вакцинації проти сказу перед потенційним контактом із подальшою бустерною вакцинацією в разі укусу. ДКП є дорогою і рекомендована лише людям із постійним ризиком інфікування сказом, таким як ветеринари та лабораторний персонал, який працює із живим вірусом.

- 3. Масова вакцинація собак** — перевірений, економічно ефективний спосіб порятунку людських життів шляхом припинення передавання сказу в його джерелі. Носіями сказу можуть бути різні види тварин, однак у 99% випадків люди інфікуються сказом саме від собак (3). Моделі захворювання та реальний досвід показують, що стійкого охоплення вакцинацією 70% популяції собак достатньо, щоб зупинити передавання захворювання між собаками та від собак до людей (3, 6). Таким чином, ліквідація сказу у собак є ключем до сталого запобігання цьому захворюванню у людей.

Тому що сказ уражає найуразливіші групи населення

Сказ відносять до занедбаних тропічних хвороб. Більшість випадків сказу реєструють в Африці та Азії.

Приблизно 80% випадків захворювання у людей трапляються в сільській місцевості. Понад 40% смертей від сказу припадає на дітей віком до 15 років (3, 7) (рисунк 1). Глобальний економічний тягар сказу оцінюють у 8,6 мільярда дол. США на рік (1) (рисунк 2). Цю ціну непропорційно «платять» найбідніші та найуразливіші громади світу. Люди продовжують помирати від сказу через нехтування ним, недостатню обізнаність про нього, відсутність належного контролю сказу у собак та відсутність доступу до базової медичної допомоги, такої як ПКП у випадку контакту з твариною, хворою на сказ.

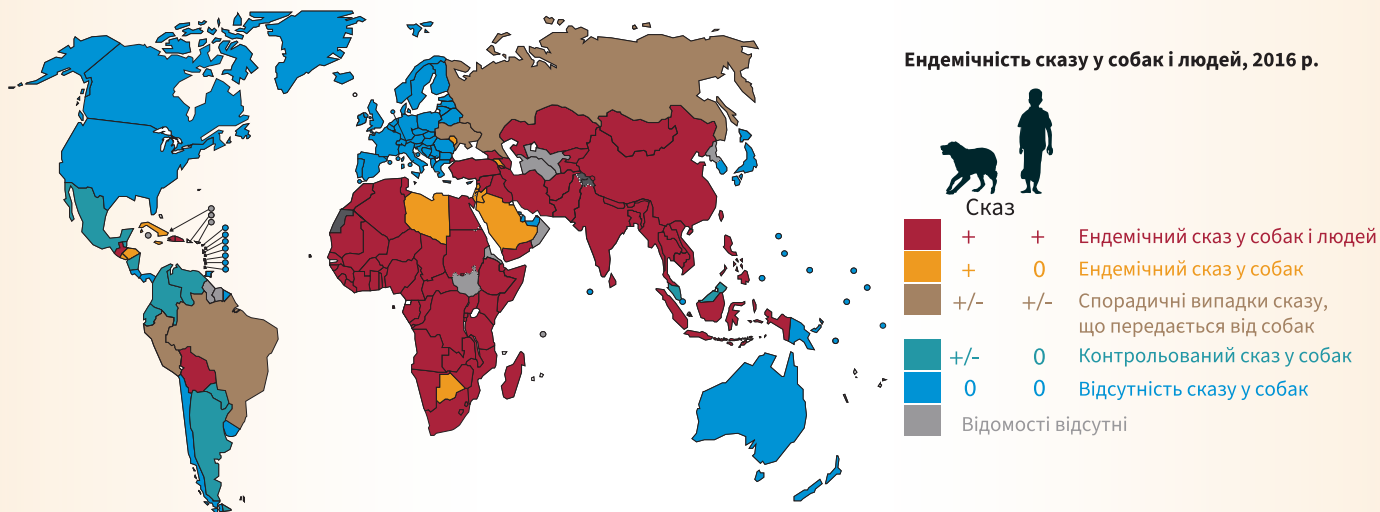

Рисунок 1. Ендемічність сказу у собак і людей, 2016 р. Підвищений тягар сказу для бідного і сільського населення

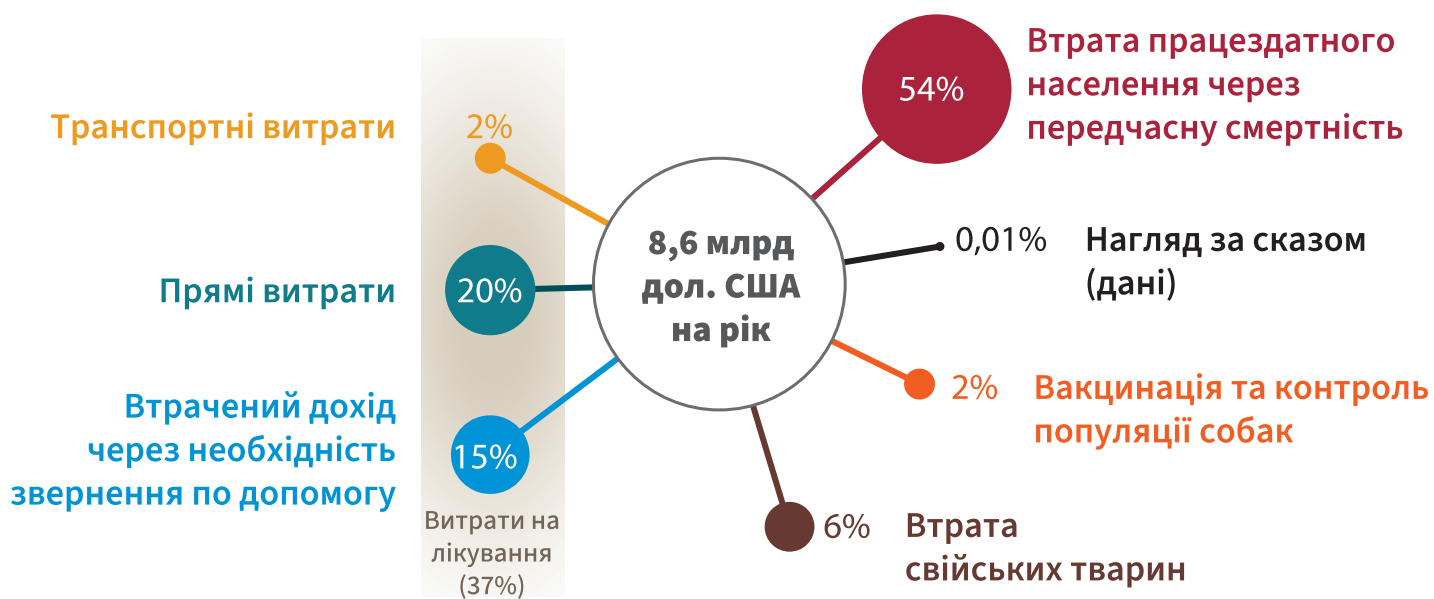

Рисунок 2. Економічний тягар сказу

Тому що ліквідація сказу забезпечить зміцнення систем охорони здоров'я

Кожен долар, інвестований у ліквідацію сказу, матиме максимальну окупність. Забезпечення рятівної ПКП для людей у групі найвищого ризику інфікування сказом покладається на системи охорони здоров'я, здатні охопити найбільш незахищене населення світу (8). Для підвищення обізнаності щодо сказу та покращення доступу до ПКП у громадах потрібна та сама базова інфраструктура, що і для забезпечення основних ліків, вакцин та медичної допомоги. Тобто розбудова спроможностей із протидії сказу забезпечуватиме зміцнення систем охорони здоров'я людей і тварин, покращення результатів пацієнтів та максимізацію окупності кожного інвестованого долара. Кожен долар, інвестований у добре інтегровані програми ліквідації сказу, не тільки забезпечує швидкий і вагомий вплив для припинення смертей людей від сказу, але й загалом покращує доступ до медичної допомоги для найуразливіших людей у світі (рисунк 3).

Рисунок 3. Інвестиції як інструмент для припинення нехтування

Тому що ліквідація сказу є моделлю для співпраці в рамках підходу «Єдине здоров'я»

Взаємодія з громадами для підвищення обізнаності щодо сказу та вакцинації собак із метою запобігання захворюванню в людей потребує тісної співпраці в рамках підходу «Єдине здоров'я» — щонайменше між секторами охорони здоров'я людей та ветеринарії (9). Механізми співпраці, необхідні для профілактики сказу, є моделлю для співпраці в рамках підходу «Єдине здоров'я» і створюють основу для реагування на інші давно наявні або нові зоонози, які можуть створювати загрозу виникнення пандемій. Модель у рамках підходу «Єдине здоров'я» може бути реалізована навіть у країнах із низьким і середнім рівнями доходу. Це важливо, оскільки сказ непропорційно вражає найбільш уразливі групи людей у світі. Економічний тягар, спричинений втратою худоби та тварин для роботи, напряду впливає на громади з обмеженими ресурсами. Скоординоване реагування секторів охорони здоров'я людей і тварин не лише позитивно впливатиме на життєдіяльність громад, але й дозволить посилити нагляд за сказом та іншими захворюваннями в системі охорони здоров'я людей.

Тому що світ прагне покласти край нехтуванню і нерівності

У лютому 2015 р. ВООЗ, ФАО, МЕБ та GARC розпочали спільну кампанію під назвою «End Rabies Now» [Покласти край сказу зараз], у рамках якої було встановлено ціль із досягнення нульової смертності людей від сказу у всьому світі до 2030 р. У грудні 2015 р. під

час глобальної конференції міжнародних зацікавлених сторін було схвалено бачення, згідно з яким до 2030 р. має бути досягнутий нульовий рівень смертності людей від сказу — «Нуль до 2030 р.» (10).

Ця ціль повністю узгоджується з Ціллю сталого розвитку (ЦСР) 3 Організації Об'єднаних Націй, яка передбачає «забезпечення здорового життя та сприяння добробуту всіх у будь-якому віці», а саме завданнями 3.3 «до 2030 р. зупинити епідемії ... занедбаних тропічних хвороб» і 3.8 «забезпечити універсальне охоплення послугами охорони здоров'я... а також [доступ] до безпечних, ефективних, якісних і доступних за ціною основних лікарських засобів і вакцин для всіх». (11).

Оскільки сказ непропорційно вражає бідні та сільські громади, припинення смертей людей від сказу також узгоджується з ЦСР 1 «Подолання бідності в усіх її формах» і зобов'язанням держав-членів «нікого не залишати поза увагою» (11). Переконаність у необхідності ліквідації сказу підкріплюється також пріоритетами керівництва ВООЗ щодо розширення доступу до основних лікарських засобів і зосередження на універсальному охопленні послугами з охорони здоров'я; ухваленням у 2016 р. Всесвітньою асамблеєю делегатів МЕБ Резолюції № 26 щодо глобальної ліквідації сказу, що передається собаками, яка зобов'язує країни-члени співпрацювати та схвалити план «Нуль до 2030 р.»(12); та зобов'язанням ФАО щодо зниження бідності у сільській місцевості (13).

ЧОМУ ПОТРІБНО ЛІКВІДУВАТИ СКАЗ САМЕ ЗАРАЗ?

Тому що так не може продовжуватися далі

Сказ переслідує людство протягом більш ніж 4 000 років. Століттями це захворювання намагалися лікувати за допомогою варварських методів і магічних «ліків» — від припарок із черепів повішених чоловіків до таврування ключем Святого Губерта (металевий цвях, хрест чи конус) і вирізання вуздечки язика, де, як вважалося, могла таїтися хвороба (2).

У 1500-х рр. було висловлено припущення, що сказ людини передається через укуси тваринами пошкодженої шкіри, а вже у 1885 р. Луї Пастер створив першу ефективну вакцину для людини (14). Це стало поворотним моментом у профілактиці сказу, а з появою сучасних вакцин світ досяг величезного прогресу в боротьбі з цим захворюванням. Успішні втручання допомогли ліквідувати сказ людини, що передається собаками, у Західній Європі, Північній Америці, Японії, Південній Кореї та деяких частинах Латинської Америки, а нещодавно — в пілотних програмах меншого масштабу в Африці та Азії. Це дозволило врятувати тисячі життів (3, 15, 16) (рисунок 4).

У країнах Латинської Америки та Карибського басейну Панамериканська організація охорони здоров'я (РАНО) координує регіональну програму з ліквідації сказу людини, що передається собаками, у містах (із 1983 р.) та в сільській місцевості (з 1991 р.). В результаті розширення доступу до ПКП, проведення кампаній із масової вакцинації собак, покращення діагностики сказу та нагляду за ним, а також підвищення обізнаності щодо сказу через просвітницькі кампанії та залучення громадськості в зазначеному регіоні відбулося суттєве і стає зменшення кількості випадків сказу людини. У період із 1980 по 2010 р. кількість лабораторно підтверджених випадків сказу в собак зменшилася на 98%, а кількість смертей людей від сказу — на 97% (додаток 2). Це означає в першу чергу, що вижила і була врятована від жахливої смерті від захворювання, якому можна було запобігти, велика кількість дітей.

Тому що сьогодні доступні механізми для ліквідації сказу

За останнє десятиліття було створено міцну доказову базу для ліквідації сказу. У рамках глобального руху за ліквідацію сказу регіональні мережі активно залучають країни до підтримки одна одної, обміну знаннями та розбудови спроможностей — від сусіда до сусіда (3). Ці мережі дозволяють країнам отримувати доступ до наявних інструментів, ділитися місцевими знаннями та досвідом і передавати дані через регіональні платформи, забезпечуючи структуру підтримки та основу для розширення і досягнення успіху на глобальному рівні.

Знання, інструменти та технології, необхідні для того, щоб покласти край смертності людей від сказу, доступні та довели свою ефективність (рисунок 4). Програми для підтвердження концепції продемонстрували, що ліквідація сказу можлива за допомогою наявних засобів навіть у бідних країнах, де сказ є ендемічним захворюванням (додаток 2).

Ці програми демонструють можливість реалізації їх на практиці у найрізноманітніших умовах. У Мексиці залучення ЗМІ та громади, кампанії з масової вакцинації собак, сповіщення про сказ на національному рівні і децентралізована система нагляду дозволили досягти нульової смертності людей від сказу. У Квазулу-Наталь (Південна Африка) навчальні та просвітницькі матеріали, банки вакцин для собак і вільний доступ до ПКП забезпечили ліквідацію сказу у людей. У Шрі-Ланці кампанії з масової вакцинації й стерилізації собак, безкоштовна ПКП і національна система сповіщення про випадки сказу у людей і тварин, запроваджені в 1990–2014 рр., зменшили кількість випадків сказу людини на 85%.

Тому що вперше в історії вдалося об'єднати таку кількість зацікавлених сторін заради успіху

Вперше в історії, фактично, весь світ поставив собі за мету припинити смертність людей від сказу до 2030 р.

Вперше в історії ми об'єдналися, щоб координувати та спільно використовувати наявні знання, інструменти й технології для досягнення того, що, ми віримо, є можливим.

Вперше в історії ми маємо настільки велику можливість припинити біль, страждання та смерті, які спричиняє сказ із часів літописів.

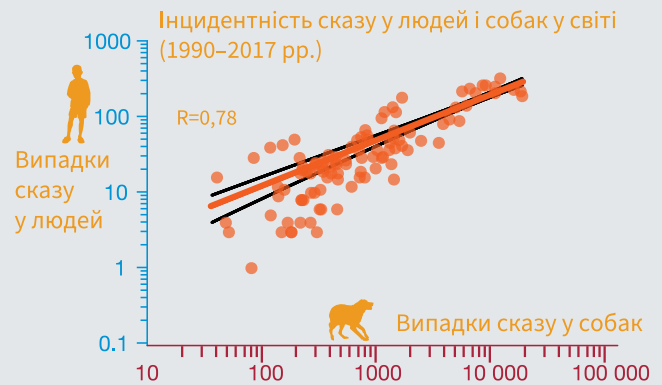
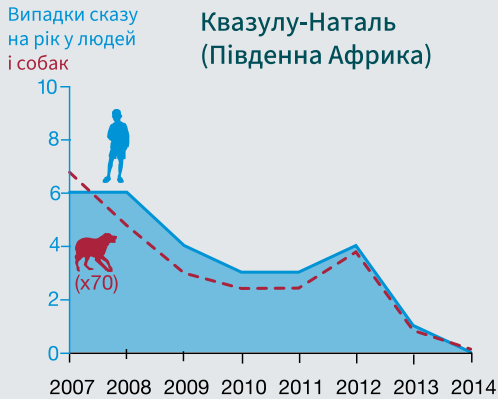
Вперше міжнародні організації у сфері охорони здоров'я об'єдналися проти сказу, маючи знання, інструменти та стратегію, щоб покласти край стражданням, спричиненим цим захворюванням. ВООЗ, ФАО, МЕБ і GARC рішуче співпрацюють задля розширення можливостей, підтримки та заохочення країн до розробки та реалізації власних програм ліквідації сказу, наближаючи світ до спільної цілі — «Нуль до 2030 р.».

Цей глобальний план є скоординованою, орієнтованою на країни стратегією із припинення смертей людей від сказу, що передається собаками, до 2030 р. Він об'єднує профілактику сказу з іншими заходами у сфері охорони здоров'я задля зміцнення систем охорони здоров'я і залучення зацікавлених сторін в усьому світі до боротьби проти сказу.

Запобігання смертям людей від сказу за рахунок постконтактної профілактики (ПКП) та вакцинації собак

Сказ у собак і людей пов'язаний:
99% випадків сказу у людей трапляються через укуси скажених собак

Вакцинація собак припиняє передавання сказу серед собак і від собак до людей

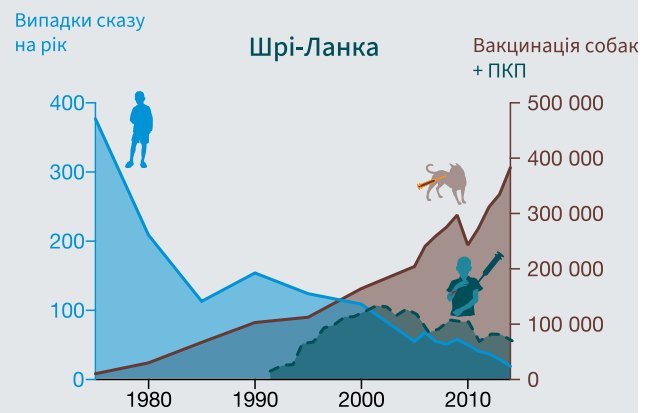
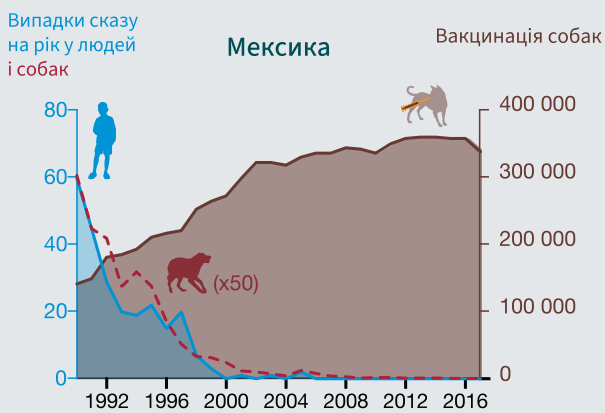

Рисунок 4. Знання, інструменти та технології, необхідні для того, щоб покласти край смертності людей від сказу, доступні та довели свою ефективність

ВСТАВКА¹ Чотири організації, об'єднані проти сказу

World Health Organization

Food and Agriculture Organization of the United Nations

WORLD ORGANISATION FOR ANIMAL HEALTH

ВООЗ, МЕБ і ФАО координують зусилля з просування підходу «Єдине здоров'я» для кількох пріоритетних захворювань, включаючи сказ, у рамках їх тристоронньої співпраці (9).

Завдання **ВООЗ**, заснованої у 1946 р. — побудувати кращий і здоровіший світ для всіх. Це включає:

- Глобальне лідерство в розвитку громадського здоров'я для задоволення потреб незахищених груп населення.
- Забезпечення взаємозв'язків між урядами, міжнародними організаціями, неурядовими організаціями, приватним сектором та громадянським суспільством.
- Надання технічної підтримки країнам і каталізація розбудови спроможностей.

Мета **ФАО**, створеної у 1945 р. — ліквідація голоду і забезпечення продовольчої безпеки в усьому світі. Її діяльність передбачає:

- Просування покращення соціально-економічного становища всіх людей у всьому світі.
- Взаємодію з партнерами і зацікавленими сторонами, включаючи уряди, громадянське суспільство та приватний сектор.
- Забезпечення зв'язку того, що відбувається в місцевих громадах, із регіональними та глобальними ініціативами.

МЕБ, створена у 1924 р., має на меті покращення стану здоров'я та добробуту тварин. Це передбачає:

- Розробку доказових міжнародних стандартів, настанов та рекомендацій щодо контролю захворювань і добробуту тварин.
- Управління Всесвітньою інформаційною системою охорони здоров'я тварин МЕБ (WAHIS) для сповіщення про захворювання тварин.
- Просування зміцнення ветеринарних служб у всьому світі.

Діяльність **GARC**, заснованого у 2007 р., зосереджена на припиненні смертей від сказу. Вона включає:

- Розробку інформаційних, наглядних та навчальних інструментів для розширення спроможностей країн у боротьбі зі сказом.
- Забезпечення навчання та розбудови потенціалу країн і координацію діяльності регіональних міжгалузевих мереж протидії сказу.
- Проведення адвокаційних, освітніх і комунікаційних кампаній (Всесвітній день боротьби зі сказом, «End Rabies Now»).

КОЛАБОРАЦІЯ «UNITED AGAINST RABIES»

ОБ'ЄДНАНІ, ЩОБ ПОКЛАСТИ КРАЙ ЗАНЕДБАННЮ

До цього часу зусилля з ліквідації сказу були фрагментовані між секторами та регіонами. У країнах, які страждають від цього захворювання найбільше, було небагато ініціатив за його ліквідацію. Заходи з реагування на національному рівні, за наявності, часто не координувалися між секторами охорони здоров'я людей і тварин. З'явилися приклади провідної практики, але відповідні важливі уроки не мають достатнього поширення. Отже, настав час, щоб змінити стан справ із цим питанням раз і назавжди.

У 2015 р. було ініційовано глобальний заклик до дій і встановлено ціль із досягнення нульового показника смертності людей від сказу, що передається собаками, у всьому світі до 2030 р.

Колаборація «United Against Rabies» стала спільною відповіддю на цей глобальний заклик.

Вперше в історії чотири міжнародних партнери — ВООЗ, МЕБ, FAO та GARC — об'єдналися, щоб змінити ситуацію (вставка 1). За рахунок використання унікальних переваг та досвіду кожної організації у сфері боротьби

зі сказом, їх наскрізне співробітництво забезпечило скоординоване глобальне лідерство для стимулювання та розширення можливостей країн у запобіганні смертям людей від сказу.

Світ має знання, інструменти та технології, необхідні для ліквідації сказу. При цьому країнам потрібен план, щоб реалізувати їх на практиці, а також стратегія мобілізації ресурсів і політична воля, щоб виконати відповідну роботу. Завдяки узгодженій глобальній стратегії та гармонізованим практичним керівництву й навчанню, колаборація «United Against Rabies» забезпечує необхідні структуру та підтримку для ліквідації сказу. Вона використовує свої спільні сильні сторони з метою адвокації пріоритетності протидії сказу, залучення зацікавлених сторін до глобальної боротьби та розбудови спроможностей і створення сприятливого середовища для досягнення країнами успіху.

Ліквідація сказу більше не є просто мрією.

Зараз, уперше, це ціль зі стратегією та глобальними силами, які об'єдналися, щоб її досягти. Таке об'єднання дозволяє розширювати можливості, забезпечувати взаємодію та створювати умови для порятунку людських життів від сказу — жажливої, однак цілком відвратної хвороби.

Всесвітній день боротьби зі сказом-2016у Бутані, 2016 р. (Фото: Yoenten Phuentshok)

БАЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ «НУЛЬ ДО 2030 Р.»

Пропонований глобальний стратегічний план забезпечує гармонізовану, узгоджену основу для ліквідації сказу, яку країни можуть адаптувати і використовувати, у той час як колаборація підтримуватиме їх у досягненні поставленої цілі.

План ставить у центр усієї діяльності країну і передбачає забезпечення скоординованої глобальної підтримки для створення національних і регіональних планів ліквідації сказу, розбудови спроможностей, інтеграції боротьби зі сказом в інші ініціативи в галузі охорони здоров'я та зміцнення систем охорони здоров'я для охоплення найбільш незахищених груп населення у світі.

Ціннісна пропозиція

Колаборація об'єднує зацікавлені сторони в різних країнах, державних і приватних партнерів у сфері розвитку, а також стимулює громади, країни та регіони до впровадження та ефективної реалізації власних планів ліквідації сказу (рисунок 5).

Країни беруть на себе контроль і очолюють зусилля для забезпечення відповідальності та підзвітності (вставка 2). Національні та регіональні плани ліквідації підвищують готовність, розширяють можливості спостереження та забезпечать мобілізацію внутрішніх ресурсів. Сприяючи співпраці між міністерствами та посилюючи національні спроможності на всіх рівнях, ці плани забезпечуватимуть включення надання відповідної допомоги при укусах собак у системи охорони здоров'я та розширення доступу до вакцин для собак і людей, одночасно розвиваючи підхід «Єдине здоров'я». Максимізуючи ресурси та вплив, країни можуть рухатися до виконання поставлених завдань у рамках ЦСР, одночасно будуючи здоровіше майбутнє. Колаборація «United Against Rabies» підтримуватиме ці зусилля, сприяючи обізнаності щодо сказу та його профілактиці, а також забезпечуючи адвокацію підтримки та пріоритизації ліквідації сказу. Визначаючи глобальні норми та стандарти, координуючи глобальні зусилля з ліквідації сказу та відстежуючи прогрес і результати, колаборація сприятиме досягненню поставленої цілі за рахунок максимального використання ресурсів. Вперше ми йдемо разом, маючи синергію та структуру, необхідні для координації наших втручань та максимізації впливу інвестицій у ліквідацію сказу.

Рисунок 5. «United Against Rabies» — багатостороння колаборація, орієнтована на країни

ВСТАВКА²

Країни на чолі зусиль із ліквідації

Країнам належить центральна роль у глобальному стратегічному плані «Нуль до 2030 р.», оскільки національні плани ліквідації сказу є наріжним каменем нашого підходу. Розробка та реалізація власних національних планів дозволяє країнам керувати механізмом із глобальними інструментами, структурами та підтримкою, які здатні запускати, стимулювати та прискорювати прогрес у досягненні національних цілей.

Сказ уже є пріоритетним захворюванням у багатьох ендемічних країнах. Із 2014 р. 17 із 18 країн, які брали участь у семінарах із визначення пріоритетності зоонозних захворювань у рамках підходу «Єдине здоров'я», що проводилися в Африці, Азії, Євразії та Америці, пріоритизували сказ. Таким чином, сказ є зоонозним захворюванням, яке у світі пріоритизують найчастіше (17).

Пропонований поетапний підхід базується на наявній політичній волі, починаючи з країн, які вже пріоритизували сказ та активно борються з ним (див. розділ 7.1). Каталітичні глобальні структури підтримуватимуть ці країни у створенні та реалізації прагматичних, стійких національних планів; забезпечуючи імпульс і засоби для їх успіху, щоб надихнути і стимулювати регіональні та глобальні зусилля з ліквідації.

Існують перевірені механізми залучення країн до ліквідації сказу. Пакети стимулів для боротьби зі сказом допомагають із розбудовою місцевого потенціалу за рахунок надання адаптованої підтримки в запуску проєктів на рівні громад (18). Успішні пілотні проєкти продемонстрували, що ліквідація є реальною, генеруючи імпульс для дій та заохочуючи інвестиції для сталого розвитку і зростання.

Результати поетапного підходу до ліквідації сказу (SARE) представляють практичні рекомендації для країн і допомагають у визначенні пріоритетів діяльності на національному рівні. Пакети стимулів адаптуються відповідно до таких пріоритетів. За допомогою логічних кроків, запропонованих для розробки та реалізації національних програм боротьби зі сказом, цей підхід передбачає врахування існуючих національних зусиль із контролю та ліквідації, підтримуючи країни в переході від нульового етапу (на якому відсутні навіть необхідні дані) до п'ятого (на якому відбувається підтримання статусу вільної від сказу території). Із 2015 р. на основі цього поетапного підходу було проведено 76 семінарів за участі 26 країн, включаючи чотири семінари всередині країн (додаток 7).

Глобальний стратегічний план підтримує наявні ініціативи, спонукаючи країни брати на себе відповідальність, використовувати національні плани ліквідації для досягнення цілей країни та, зрештою, загальної цілі — «Нуль до 2030 р.».

Теорія змін

Хоча для досягнення цілі «Нуль до 2030 р.» потрібні певні соціальні зміни, досягнення нульової смертності від сказу в усьому світі є технічно можливим. Пропонована теорія змін описує, що потрібно для здійснення відповідних змін і порятунку життів, скорочення витрат та валідації ліквідації сказу у країнах і регіонах.

Теорія (додаток 3) побудована на трьох основоположних елементах: (i) розбудова операційних спроможностей для зміцнення систем охорони здоров'я; (ii) навчання та адвокація для запобігання смертям людей від сказу; та (iii) моніторинг і оцінювання для забезпечення цієї глобальної роботи. Логічна структура (додаток 4) трансформує етапи теорії змін у конкретний план дій, описуючи ключові підсумкові результати, проміжні результати та основні дії, необхідні для реалізації цілі «Нуль до 2030 р.».

Ціннісна пропозиція та теорія змін окреслюють, як колаборація «United Against Rabies» може діяти, щоб стимулювати ліквідацію за рахунок ефективного використання вакцин, лікарських засобів, інструментів і технологій; наявності достовірних даних для ефективного ухвалення рішень; стійкої прихильності до забезпечення прогресу; ефективних політик, керівництва, управління та підтримки (рисунок 6).

Завдання 1:

ефективне використання вакцин, лікарських засобів, інструментів та технологій для зниження ризику сказу у людей шляхом розширеної вакцинації собак, покращення обізнаності та просвіти, а також розширення доступу до медичної допомоги, лікарських засобів і вакцин для груп ризику.

Завдання 2:

інновації, забезпечення та вимірювання впливу через (i) ефективні політики, керування та управління шляхом гармонізації міжнародних рекомендацій, рамок і стратегій та розбудови спроможностей у країнах; та (ii) забезпечення наявності достовірних даних для ухвалення ефективних рішень шляхом заохочення використання технологій та інновацій у сфері охорони здоров'я, вдосконалення інструментів, які країни можуть використовувати для моніторингу і повідомлення даних, а також зміцнення спроможностей зі спостереження та інтеграції систем звітності.

Завдання 3:

підтримання зобов'язань і ресурсів через залучення багатьох зацікавлених сторін і демонстрацію впливу діяльності, реалізованої в рамках колаборації «United Against Rabies» у національних, регіональних та глобальних програмах ліквідації сказу.

Виконання цих завдань забезпечує ефективність та комплексність програм вакцинації собак, наявність у населення з високим ризиком інфікування сказом інформації про вакцини та масштабну реалізацію стратегій запобігання укусам собак. Другою метою виконання цих завдань є забезпечення наявності кваліфікованих спеціалістів у галузі охорони здоров'я людей і тварин та відповідної підготовки разом із точним і комплексним наглядом за сказом та програмним моніторингом. У наступних розділах детально описано кожне з цих завдань і те, як планується їх виконувати.

НУЛЬОВИЙ РІВЕНЬ ЛЮДСЬКОЇ СМЕРТНОСТІ ВІД СКАЗУ, ЩО ПЕРЕДАЄТЬСЯ СОБАКАМИ, ДО 2030 Р.

менше витрат на сказ

менше випадків впливу сказу

валідація елімінації сказу в окремих країнах/регіонах

Зниження ризику захворювання на сказ у людей

- кращі обізнаність та підготовленість
- ширший доступ до ліків і вакцин
- вакцинація собак

Забезпечення настанов і даних

- ефективні політики, рекомендації та управління
- забезпечення наявності достовірних даних для уможливлення ухвалення ефективних рішень

Забезпечення залучення багатьох зацікавлених сторін

- демонстрація впливу діяльності, реалізованої в рамках колаборації «**United Against Rabies**»

Завдання 1

ефективне використання вакцин, лікарських засобів, інструментів і технологій

Завдання 2

інновації, створення та вимірювання впливу

Завдання 3

підтримка прихильності та ресурсів

ЗАВДАННЯ

розбудова операційних спроможностей
готовність

просвітницькі та освітні програми
поінформованість та прихильність

моніторинг і оцінювання ефективності і сталість

Колаборація «**United Against Rabies**»

була створена чотирма партнерами: ВООЗ, ФАО, МЕБ та GARC*

ОПИС ПРОБЛЕМИ

Попри те, що сказу можна запобігти на 100%, він щорічно вбиває понад 59 000 людей у більш ніж 150 країнах світу.

* Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (МЕБ), Глобальний альянс із контролю сказу (GARC)

Рисунок 6. Пріоритизація завдань, передбачених теорією змін, у глобальному стратегічному плані

It's this easy to pick up rabies!

Rabies is a deadly disease but we can prevent it. Protect your self and your family

What is rabies?

Rabies

Кампанія з вакцинації собак та просвіти у Танзанії (Фото: Sarah Cleaveland)

ЗАВДАННЯ 1

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВАКЦИН, ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ, ІНСТРУМЕНТІВ І ТЕХНОЛОГІЙ

Існують чітко визначені основи контролю сказу. Потрібно забезпечити широкий доступ до відповідних знань і розбудову спроможностей, щоб країни могли отримати доступ до необхідних інструментів і застосувати їх у своїх громадах.

Результат 1.1: профілактика сказу за рахунок підвищення обізнаності і покращення просвіти

Щоб вакцинувати собак і звертатися по допомогу в разі контакту з потенційно хворою твариною, люди мають знати про сказ. Взаємодія з громадськістю для покращення просвіти в питаннях сказу та обізнаності про нього є надзвичайно важливою для запобігання смертям людей (4). Глобальні кампанії, такі як Всесвітній день боротьби зі сказом та «End Rabies Now», уже активно залучають громадських лідерів і виводять проблему сказу на перший план завдяки інноваційним заходам і подіям, організованим на місцевому рівні (19).

В майбутньому увага буде зосереджена на освітніх та просвітницьких кампаніях, в яких національні передові практики втілюватимуться в комунікаційні повідомлення, релевантні й відповідні для місцевого контексту. Будуть забезпечені інструменти, шаблони та рекомендації для країн, які дозволять адаптувати відповідну інформацію для національних кампаній і рятувати життя, навчаючи людей, для яких існує ризик інфікування сказом, щодо необхідності вакцинації собак, випадків, коли слід підозрювати сказ у собаки чи людини та того, що потрібно робити у разі укусу.

Просування стратегій запобігання укусам і відповідального володіння собаками сприятиме підвищенню обізнаності про необхідність вакцинації собак для запобігання захворюванню на сказ і обмеження потенційного впливу (20). Відповідальне володіння собаками та просвіта в питаннях сказу забезпечать країни адаптивними стратегіями в рамках підходу «Єдине здоров'я» для підвищення обізнаності та забезпечення стійкої профілактики сказу у тварин і людей.

Результат 1.1: профілактика сказу за рахунок підвищення обізнаності і покращення просвіти

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
Координація комунікаційних кампаній до Всесвітнього дня боротьби зі сказом у пріоритетних ендемічних країнах	Ефективні, адаптовані до місцевих умов, інструменти та стратегії комунікації й підвищення обізнаності
Розробка узгоджених стратегій відповідального володіння собаками та просвіта щодо попередження укусів	Забезпечення сталого відповідального володіння собаками та наявність програм навчання попередженню укусів
Залучення партнерів, громадськості та національних і міжнародних медіа для підвищення обізнаності про сказ	

Результат 1.2: профілактика сказу за рахунок ефективної вакцинації собак

Вакцинація собак є ключем до припинення передавання сказу серед собак і від собак до людей. Профілактика передавання сказу в джерелі (вакцинація собак) є економічно ефективним і стійким способом порятунку життів (3, 21, 22) (рисунок 7). Планується використовувати наявні інструменти та досвід, щоб розробити адаптовані до місцевих умов рекомендації щодо провідної практики впровадження вакцинації собак у країнах та громадах. Це стане каталізатором для національних стратегій, які покращать спроможності для вакцинації собак і забезпечать оптимальну інтеграцію вакцинації собак із іншими ініціативами з контролю захворювань.

Регіональні семінари з розбудови спроможностей дозволять країнам взаємодіяти зі своїми сусідами та допомагати їм, проводячи спільні навчання, обмінюючись операційними знаннями та новими стратегіями для вирішення місцевих проблем. Це допоможе зміцнити регіональні мережі за рахунок об'єднання місцевих та національних втручань із протидії сказу в єдині та ефективні регіональні стратегії ліквідації.

Надалі буде забезпечуватися підтримка країн у проведенні ефективних кампаній вакцинації собак за допомогою (i) банків антирабічних біологічних препаратів для собак для забезпечення постійної наявності доступних, безпечних та ефективних вакцин (додаток 5); (ii) зміцнення медичних і ветеринарних служб для проведення ефективних кампаній із вакцинації собак, а також посилення моніторингу та повідомлення про випадки сказу у собак і охоплення собак вакцинацією; та (iii) просування інноваційних механізмів для вакцинації безпритульних собак, і збільшення загального охоплення собак вакцинацією.

Доступ до антирабічних вакцин та біологічних препаратів є ключовим компонентом глобального стратегічного плану і має бути основою відповідних національних програм. Банки біологічних препаратів покращили доступ до недорогих, безпечних і якісних вакцин від багатьох захворювань як людини, так і тварин.

При впровадженні і проведенні кампаній із масової вакцинації собак країнам настійно рекомендується прогнозувати власні потреби у вакцинації та ланцюгу постачання. Місцеві, регіональні та глобальні структури повідомлення дозволять країнам обмінюватися даними, отриманими під час кампаній, і вчитися на них. Країни можуть використовувати ці дані для покращення реалізації і, таким чином, гарантувати забезпечення достатнього охоплення вакцинацією для запобігання передавання сказу людям.

Результат 1.2: профілактика сказу за рахунок ефективної вакцинації собак

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
Використання наявних інструментів для розробки ефективних СОП щодо вакцинації собак на рівні країни	Послідовні, стандартизовані та доказові інструменти і стратегії для ефективної вакцинації собак
Організація регіональних семінарів для координаторів із метою навчання провідним практикам і обміну здобутими уроками	Зміцнення, активізація та підтримка регіональних мереж
Створення банку біологічних препаратів для розширення доступу до недорогих антирабічних вакцин для собак	Покращення наявності та доступності антирабічних вакцин для собак (див. додаток 4)
Підтримка ефективного використання даних моніторингу та нагляду для валідації охоплення вакцинацією	Створення місцевих, регіональних та глобальних структур повідомлення для спрощення збирання даних та обміну ними
Просування інноваційних підходів для розширення охоплення кампаній із вакцинації собак	

Вакцинація собак як ключ

до припинення передавання сказу серед собак і від собак до людей

Вартість постконтактної профілактики та вакцинації собак

Орієнтовна вартість лікування одного пацієнта в ендемічних щодо сказу країнах

Середні витрати: 108,07 дол. США
(мін.: 7,48 дол. США, макс.: 597,36 дол. США)

Економія до 80% при застосуванні схем ПКП із внутрішньошкірним введенням вакцини ^a

АІГ рекомендований лише у випадку тяжкого впливу III категорії ^b

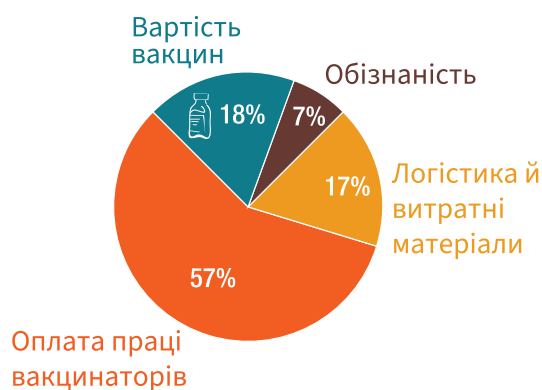
До 99% людей, які зазнали укусів, виживають у разі своєчасного промивання ран(и) та проведення вакцинації без застосування АІГ

Вартість вакцинації одного собаки в рамках кампанії з масової вакцинації

Середні витрати: 4,03 дол. США
(мін.: 1,56 дол. США, макс.: 11,33 дол. США)
n=10 опублікованих досліджень

a) Повний курс вакцинації в медичному центрі, що складається з чотирьох консультацій і чотирьох флаконів вакцини, що вводяться шляхом внутрішньом'язової ін'єкції (на основі даних для 41 ендемічної щодо сказу країни).

b) Один(на) або декілька трансдермальних укусів або подряпин шкіри, облизування твариною ушкодженої шкіри, контамінація слизових оболонок слиною тварини внаслідок облизування та контакт із кажанами.

Рисунок 7. Вакцинація собак як ключ до припинення передавання сказу серед собак і від собак до людей

Результат 1.3: запобігання смертям людей від сказу за рахунок забезпечення справедливості, своєчасності та доступності, у тому числі цінової, медичної допомоги, застосування лікарських засобів та вакцинації

Своєчасна відповідна профілактика майже зі 100% ймовірністю запобігає смерті від сказу. Однак відповідна базова допомога недоступна в багатьох ендемічних регіонах (3, 5). Розширення доступу до якісної та недорогої ПКП для людей у групі найвищого ризику інфікування сказом покладається на системи охорони здоров'я, здатні охопити найбільш незахищене населення світу. Таким чином, підтримка національних планів, які просувають надання людям допомоги при укусах собак і можливого впливі сказу, сприяє забезпеченню універсального охоплення послугами охорони здоров'я.

Планується забезпечити сприяння розумному використанню антирабічних біологічних препаратів через стандартизовані прагматичні та доказові рекомендації щодо застосування ПКП, ДКП та АІГ. Практичні курси для медичних працівників із проведення ПКП,

лікування укусів та надання паліативної допомоги при клінічних випадках сказу (коли профілактика не застосовувалася) сприятимуть розбудові спроможностей та подальшому вдосконаленню надання послуг, пов'язаних із проведенням рятівної ПКП проти сказу.

Через банки високоякісних і безпечних антирабічних біологічних препаратів буде забезпечено розширення доступу до безпечних і ефективних вакцин та імуноглобулінів за конкурентоспроможними цінами для тих, хто їх потребує (додаток 5). Ми заохочуємо країни використовувати власні дані щодо ПКП та епіднадзора за сказом для прогнозування потреб у вакцинації та бюджету для закупівлі біологічних препаратів. На глобальному рівні забезпечується адвокація включення ПКП проти сказу у стратегію Альянсу GAVI щодо інвестицій у вакцини на 2018 р. (23). Досягнення успіху в цьому напрямку забезпечить вільний доступ до ПКП у країнах із низьким рівнем доходу, які мають право на отримання допомоги від Альянсу.

Країнам також потрібен механізм запобігання надмірному використанню ПКП, особливо після забезпечення успішними заходами з контролю зниження інцидент-

ності сказу. Навчання щодо запобігання укусам (див. результат 1.1) та інтегроване управління випадками укусів (IVCM) пропонуються як паралельні стратегії для зменшення непотрібних витрат і використання антирабічних біологічних препаратів (24). Навчання щодо запобігання укусам спрямоване на те, щоб у першу чергу запобігти укусам собак. IVCM, у свою чергу, передбачає взаємодію медичних і ветеринарних секторів для оцінювання ризику справжнього впливу сказу і подальшої потреби в ПКП (додаток 6). Також воно надасть країнам можливість зменшити витрати на профілактику сказу в людей мірою зниження ризику передавання за рахунок контролю сказу в популяціях собак.

Також у глобальний рух за універсальне охоплення послугами охорони здоров'я будуть інтегровані стратегії для фінального етапу (стратегії «останньої милі») з метою розширення доступу груп населення, що мають низький рівень доходу та проживають у сільській місцевості, до ПКП. На додачу до цього країнам буде надаватися підтримка в оцінюванні та коригуванні поточної практики закупівель ПКП для забезпечення її наявності та доступності для всіх.

Результат 1.3: запобігання смертям людей від сказу за рахунок забезпечення справедливості, своєчасності та доступності, у тому числі цінової, медичної допомоги, застосування лікарських засобів та вакцинації

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Підтримка національних планів із розширення доступу до базової медичної допомоги для всіх</p> <p>Використання наявних інструментів для підтримки раціонального використання ПКП, ДКП та АІГ службами охорони здоров'я</p> <p>Регіональні семінари для розбудови спроможностей в застосуванні провідних практик профілактики сказу та надання допомоги</p> <p>Створення банку біологічних препаратів для розширення доступу до недорогих антирабічних біологічних препаратів для людини</p> <p>Сприяти використанню даних епіднадзора для прогнозування потреб у вакцинах</p> <p>Дослідження можливостей просвіти щодо запобігання укусам та IVCM, як стратегій зменшення використання біологічних препаратів</p>	<p>Розширення доступу до базової медичної допомоги, особливо для недостатньо охоплених груп населення</p> <p>Послідовні, стандартизовані та доказові інструменти і стратегії для використання ПКП, ДКП та АІГ</p> <p>Покращення наявності антирабічних біологічних препаратів для людини та доступу до них (див. додаток 4 «Банки»)</p> <p>Забезпечення наявності механізму для зменшення використання антирабічних біологічних препаратів мірою зниження інцидентності сказу (наприклад, IVCM)</p>

ЗАВДАННЯ 2

ІННОВАЦІЇ, СТВОРЕННЯ ТА ВИМІРЮВАННЯ ВПЛИВУ

ЗАВДАННЯ 2.1: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПОЛІТИК, РЕКОМЕНДАЦІЙ ТА УПРАВЛІННЯ

Узгоджені міжнародні стандарти та рекомендації відображають провідну практику боротьби зі сказом. Отже, необхідно підтримувати країни у доступі до таких рекомендацій та їх адаптації до місцевого контексту, а також у моніторингу, оцінюванні та вдосконаленні стратегій, які мають найбільший вплив.

Результат 2.1: розробка та затвердження політик, настанов і управлінських заходів, спрямованих на профілактику смертей людей від сказу, на регіональному та національному рівнях

Чіткі рекомендації, стратегії та рамки щодо запобігання смертям людей від сказу забезпечують стандартизовану структуру, яку країни можуть адаптувати, впроваджувати та реалізувати. Наявні знання, політики та інструменти будуть інтегровані в узгоджену структуру стандартизованих методів, операційних процедур, інструкцій і підходів до управління та включені до загальнодоступних інструментів. Це забезпечить послідовний глобальний підхід до нагляду, діагностики та профілактики сказу у людей і собак.

Розбудова спроможностей і навчання забезпечить країни скоординованими, комплексними і взаємопов'язаними рекомендаціями, а також підтримкою в розробці та впровадженні національних стратегій протидії сказу. Навчання спеціалістів із охорони здоров'я людей і тварин посилить ефективне використання вакцин, лікарських засобів та інструментів.

Гармонізовані міжнародні рекомендації щодо профілактики сказу у людей і тварин дозволять грамотно інтегрувати підхід «Єдине здоров'я» у розробку політик. Наявні інструменти, такі як SARE (додаток 7), будуть оновлені для забезпечення країн скоординованими і комплексними рекомендаціями (25). Пропонований глобальний підхід буде просувати пріоритетність ліквідації сказу та забезпечуватиме механізм боротьби з нерівністю у сфері охорони здоров'я.

Ефективне та дієве управління програмами ліквідації сказу забезпечить прозорість на національному та регіональному рівнях і сприятиме підзвітності. На основі провідної світової практики та уроків, засвоєних у країнах, які успішно протидіють сказу, будуть підготовлені рекомендації щодо того, як чітко визначити ролі, обов'язки та підзвітність осіб і організацій, які беруть участь у діяльності з ліквідації, щоб максимізувати вплив інвестицій.

Відповідні структури звітування з визначеними зв'язками між департаментами забезпечать безперервність і просування діяльності з ліквідації в контексті змін політичного середовища та персоналу. Країнам буде забезпечена підтримка у встановленні реалістичних і досяжних цілей, а також у створенні міжсекторальних робочих груп для пріоритизації ліквідації сказу і забезпечення відповідної адвокації.

Результат 2.1: розробка та затвердження політик, настанов і управлінських заходів, спрямованих на профілактику смертей людей від сказу, на регіональному та національному рівнях

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Перегляд наявних настанов та посібників щодо сказу для виявлення потенційних конфліктів та прогалин</p> <p>Залучення країн та зацікавлених сторін до адаптації наявних інструментів для профілактики сказу</p> <p>Розробка і валідація рекомендацій для країн щодо визначення ролей, обов'язків та структури підзвітності</p>	<p>Узгоджені та стандартизовані інструменти і стратегії запобігання смертям людей від сказу</p> <p>Гармонізовані міжнародні рекомендації щодо профілактики сказу у людей і тварин</p> <p>Створення структури повідомлення та міжсекторальних робочих груп у країнах</p>

ЗАВДАННЯ 2.2: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЯВНОСТІ ДОСТОВІРНИХ ДАНИХ ДЛЯ УМОЖЛИВЛЕННЯ УХВАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ РІШЕНЬ

Результат 2.2: забезпечення наявності відповідних технологій та інформації

Інновації в галузі технологій і охорони здоров'я покращать наявні інструменти та програми для створення практичних і доступних рішень, які спрощуватимуть повідомлення про випадки сказу, надання допомоги, економічну ефективність і охоплення. На основі наявних онлайн-ресурсів, таких як «Rabies Blueprint» і SARE (додаток 7) будуть розроблені відповідні додаткові технології для розробників політик, науковців, медичних працівників, викладачів і громадськості.

Будуть досліджені можливості покращення клінічної діагностики сказу за допомогою курсів електронного навчання та інструментів оцінювання на базі інформаційних технологій, а також можливості вдосконалення децентралізованого нагляду за сказом із використанням існуючих програм (безкоштовних гарячих ліній, систем повідомлення в сільській місцевості тощо).

Відбуватиметься заохочення країн до співпраці з національними зацікавленими сторонами для визначення власних потреб у проведенні досліджень, оцінювання

потенціалу впровадження інновацій у системи охорони здоров'я, а також пошуку практичних рішень і обміну ними, напр. через міжсекторальні робочі групи та регіональні семінари. Загальною метою буде стимулювання інновацій у стратегіях вакцинації, діагностики та ланцюгах постачання для задоволення поточних потреб із акцентом на інструментах і технологіях, які можна застосовувати універсально та практично в умовах із обмеженими ресурсами.

Удосконалення діагностики сказу покращить нагляд за захворюванням у людей і тварин. Розробка надійного безпечного й чутливого інструмента діагностики за місцем надання допомоги для виявлення вірусної інфекції у людей і тварин після укусів дозволить подолати наявні діагностичні обмеження (які існують в умовах використання лабораторних досліджень, що вимагають складної підготовки, обладнання та транспортування зразків). На основі консультацій із експертами й зацікавленими сторонами буде забезпечена підтримка спільноти практиків і співпраця з країнами, академічними колами та промисловістю для визначення чітких пріоритетів у дослідженнях щодо діагностичних тестів на сказ.

Щоб забезпечити гармонізоване поточне керування діагностикою сказу у людей і тварин (із використанням процесів, визначених ВООЗ і МЕБ) будуть оновлені наявні лабораторні посібники, а також проведені практичні регіональні семінари для програмного навчання в питаннях діагностики сказу та нагляду за ним.

Результат 2.2: забезпечення наявності відповідних технологій та інформації

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Перегляд наявних технологій вакцинації й діагностики для визначення прогалин і потреб у дослідженнях</p> <p>Перегляд та оновлення онлайн-інструментів для навчання та ліквідації сказу</p> <p>Залучення зацікавлених сторін до просування інновацій у діагностиці сказу та постачанні вакцин</p> <p>Сприяння розробці надійного безпечного та чутливого інструмента діагностики за місцем надання допомоги</p> <p>Оновлення наявних лабораторних посібників для забезпечення гармонізованого й доказового управління</p> <p>Регіональні семінари для підготовки технічного персоналу у питаннях взяття, транспортування та лабораторної діагностики зразків</p>	<p>Інноваційні технологічні рішення щодо вакцинації, діагностики та ланцюга постачання</p> <p>Онлайн-інструменти для розробників політики, науковців, медичних працівників, викладачів та громадськості</p> <p>Узгоджені та стандартизовані інструменти і стратегії для забезпечення ефективного нагляду за сказом</p>

Результат 2.3: постійні й послідовні моніторинг прогресу у виконанні завдання та звітування про нього

Точний і комплексний моніторинг нових випадків сказу дозволяє оцінювати прогрес, валідувати статус вільних від сказу територій та спрямовувати заходи й ресурси на райони, де присутній сказ. Провідні практики для систем нагляду за сказом у людей і тварин будуть роз’яснені, а інструменти моніторингу та повідомлення даних для країн — удосконалені.

За допомогою регіональних семінарів будуть відбуватися розбудова спроможностей епіднагляду, обмін інформацією про досягнуті успіхи та засвоєні уроки за результатами реалізації країнами проєктів для підтвердження концепції, а також забезпечена підтримка в розробці відповідних місцевих систем нагляду. На глобальному рівні відбувається просування інтегрованих систем повідомлення даних нагляду за захворюванням у людей та тварин із метою забезпечення скоординованого та комплексного розуміння тягаря захворювання на сказ та впливу втручань.

Звітування про результати та вплив програм дозволяє визначити ефективні втручання, демонструвати окупність інвестицій і оцінювати прогрес у досягненні поставлених цілей. Країнам буде забезпечена підтримка у збиранні та повідомленні програмних даних, а також у використанні їхніх власних даних для прогнозування потреб у вакцинах, оцінювання ефективності та цільових підходів до ліквідації. Буде визначено процеси для валідації та верифікації прогресу на шляху до забезпечення нульової смертності людей від сказу та розроблено рекомендації щодо стратегій для фінального етапу (стратегій «останньої милі») і підтримки статусу вільних від сказу територій після ліквідації.

Результат 2.3: постійні й послідовні моніторинг прогресу у виконанні завдання та звітування про нього

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Підготовка та поширення інформації про інструменти нагляду та збирання даних</p> <p>Організація регіональних семінарів для навчання технічного персоналу провідним практикам нагляду за сказом</p> <p>Підтримка налагодження чітких ланцюгів повідомлення у рамках служб охорони здоров’я людей та тварин</p> <p>Використання даних нагляду для демонстрації впливу інвестицій у ліквідацію сказу</p> <p>Взаємодія з країнами для висвітлення важливості повідомлення даних і підтримка їх у вдосконаленні</p>	<p>Покращені інструменти для нагляду за сказом, збирання та аналізу даних</p> <p>Інтегровані регіональні та глобальні системи повідомлення даних про сказ у людей і тварин</p> <p>Регулярний програмний моніторинг на національному та регіональному рівнях</p> <p>Налагоджений процес валідації та верифікації досягнення нульової смертності людей від сказу</p>

ЗАВДАННЯ 3

ПІДТРИМКА ПРИХИЛЬНОСТІ ТА РЕСУРСІВ

Це завдання забезпечує постійну прихильність як рушійну силу прогресу – важливий компонент теорії змін.

Забезпечуючи узгоджену основу для контролю сказу, пропонуваній глобальний стратегічний план зміцнює впевненість у можливості глобальної ліквідації та залучає країни, зацікавлені сторони і партнерів у сфері розвитку до боротьби за подолання сказу. Підтримка прихильності і прогресу забезпечуватиметься за рахунок досягнення таких результатів:

Результат 3.1: послідовне та комплексне залучення ключових зацікавлених сторін

Залучення зацікавлених сторін за допомогою ефективною адвокатури стимулює інвестиції в ліквідацію та створює сприятливе політичне середовище. Залучення партнерів у сфері розвитку з державного та приватного секторів відбуватиметься за рахунок демонстрації цінності інвестування в програми з ліквідації сказу. З метою пріоритизації територій, де тягар захворювання є найвищим, буде розроблено регіональну стратегію адвокатури для Африки та Азії й залучено місцевих лідерів і міжнародних суб'єктів для просування досягнення цілі «Нуль до 2030 р.».

Адвокація для висвітлення доцільності ліквідації сказу забезпечує пріоритизацію проблеми сказу у країнах. Будуть розроблені адвокаційні матеріали та стратегії, які демонструватимуть, чому ліквідація сказу є глобальним суспільним благом (8). Вони сприятимуть застосуванню підходу «Єдине здоров'я», включаючи взаємодію з громадськістю для підвищення обізнаності про сказ, вакцинацію собак для припинення передавання сказу та розширення доступу до рятувальної ПКП для людей.

Країни отримуватимуть підтримку в забезпеченні синергії програм ліквідації сказу із іншими втручаннями у сфері охорони здоров'я для зміцнення систем охорони здоров'я та покращення результатів лікування інших захворювань. Їм також будуть доступні рекомендації щодо того, як звертатися до партнерів у сфері розвитку для отримання фінансування, забезпечуючи їх прихильність і можливості реалізації місцевих програм для досягнення спільної цілі з ліквідації.

Результат 3.1: послідовне та комплексне залучення ключових зацікавлених сторін

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
Розробка та реалізація стратегій партнерства із громадськістю та окремими секторами	Інвестиції країн, регіональних та міжнародних партнерів у ліквідацію сказу
Розгортання комунікаційних кампаній в ендемічних країнах	Регіональні стратегії адвокатури, у тому числі для Африки та Азії
Підтримка розробки надійних комплексних національних планів ліквідації сказу	Наявність інтегрованих національних планів ліквідації сказу для зміцнення систем охорони здоров'я

Результат 3.2: ефективне та результативне використання фінансових та інших ресурсів

Забезпечення фінансування є надзвичайно важливим для планування, реалізації та підтримки діяльності з ліквідації сказу і, в кінцевому результаті, досягнення цілі «Нуль до 2030 р.». Наявні моделі для прогнозування обсягів вакцин та інвестицій були адаптовані для визначення та прогнозування потреб у ресурсах. Надалі буде забезпечене використання результатів програм для адвокації інвестицій і створення чітких стратегій мобілізації ресурсів. Країнам буде забезпечена підтримка в отриманні та інвестуванні власних коштів у діяльність із ліквідації сказу для гарантування відповідальності та успіху.

Результат 3.2: ефективне та результативне використання фінансових та інших ресурсів

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Перегляд механізмів розподілу ресурсів і витрат, а також механізмів залучення коштів</p> <p>Організація регіональних семінарів для залучення країн до розробки стратегій мобілізації ресурсів</p> <p>Картування наявних та потенційних нових механізмів фінансування</p> <p>Забезпечення синергії ліквідації сказу з іншими програмами та залучення нових партнерів</p>	<p>Створення детального бюджету, включаючи визначені моделі, ландшафти пропозиції та прогнози щодо ресурсів</p> <p>Сталі стратегії мобілізації ресурсів, доступні країнам для фінансування національних планів</p>

Результат 3.3: регулярні моніторинг результатів і впливу колаборації «United Against Rabies» та звітування про них ключовим зацікавленим сторонам

Регулярні моніторинг і повідомлення про забезпечений вплив ключовим зацікавленим сторонам демонструватиме досягнення програми та її проміжні результати, а також зокрема прогрес у виконанні окреслених трьох завдань і загалом — цілі «Нуль до 2030 р.» (див. розділ 8.1 «Моніторинг і оцінювання виконання робочого плану»). Оцінювання виконаної діяльності дозволить удосконалювати й покращувати її реалізацію в наступних країнах і на наступних етапах. Стратегії фінансування діяльності, описаної в логічній структурі, передбачені у пропонованому детальному бюджеті (див. розділ 7 «Бюджет і управління»).

Для залучення інвестицій у ліквідацію та пошуку додаткового фінансування для закупівлі початкового запасу для банків антирабічних біологічних препаратів буде налагоджено співпрацю з досвідченими зовнішніми організаціями/спеціалістами з мобілізації коштів. Також буде забезпечене сприяння синергії з іншими програмами та дослідження інноваційних механізмів фінансування.

Результат 3.3: регулярні моніторинг результатів і впливу колаборації «United Against Rabies» та звітування про них ключовим зацікавленим сторонам

ДІЯЛЬНІСТЬ 2017–2020	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ-2020
<p>Адвокація інвестицій у ліквідацію сказу на глобальному, регіональному та національному рівнях</p> <p>Проведення кампанії з мобілізації ресурсів</p> <p>Аналіз реалізації та уроків, отриманих на етапі 1, для забезпечення поінформованості та вдосконалення на етапах 2 і 3</p>	<p>Регулярне звітування про діяльність та вплив колаборації «United Against Rabies»</p> <p>Постійне фінансування зусиль із ліквідації сказу для досягнення цілі «Нуль до 2030 р.»</p>

Вакцинація проти сказу Індонезії
(Фото: WHO / SEARO / Budi Chandra)

БЮДЖЕТ І УПРАВЛІННЯ

ПОЕТАПНИЙ ПІДХІД ДО ФІНАНСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ «НУЛЬ ДО 2030 Р.»

Наразі 100 країн є ендемічними щодо сказу, який передається собаками. На жаль, неможливо одразу перейти від «нульового» етапу до повної ліквідації, а також розпочати роботу в усіх країнах одночасно. Тому потрібно застосовувати прагматичний підхід і розділити поставлену амбітну глобальну ціль «Нуль до 2030 р.» на менші, досяжні цілі. Для цього пропонується трьохетапний підхід до ліквідації:

Етап 1: ПОЧАТОК

На етапі 1 за рахунок підготовки та вдосконалення нормативних інструментів та баз буде створено міцну основу для ліквідації сказу. Для початку будуть залучені країни, які мають найвищі шанси на успіх: країни, де сказ є пріоритетним захворюванням; країни, які вже активно борються зі сказом; країни, де вже розпочаті пілотні проекти; і країни, на досвіді яких можна буде вчитися для вдосконалення реалізації в майбутньому.

Розробка національних і регіональних планів ліквідації сказу є основною діяльністю на етапі 1. Закріплення цілі із забезпечення контролю над сказом у національній програмі є критично важливим для забезпечення зобов'язань країни, відповідного фінансування та стійкого підходу, адаптованого до місцевих умов. Наша робота полягатиме у підтримці та стимулюванні країн у підготовці власних національних планів і сприянні їх об'єднанню у скоординовані регіональні зусилля для досягнення глобальної цілі — «Нуль до 2030 р.».

У пропонуваному глобальному стратегічному плані детально описані вимоги до фінансування лише для основної діяльності на початковому першому етапі. Це дозволить зберігати гнучкість та адаптувати передбачену стратегію до нових можливостей, мінливого середовища і засвоєних уроків (див. розділ 7.2 «Вимоги щодо бюджету: етап 1»).

Етап 2: МАСШТАБУВАННЯ

На другому етапі передбачене розширення для залучення до діяльності з ліквідації сказу більшості ендемічних країн. Із використанням міцної основи, закладеної на етапі 1, вдосконаленої та покращеної завдяки навчанню та досвіду, необхідні зусилля будуть розширені для забезпечення дійсно глобального масштабу відповідної діяльності.

На цьому етапі ми продовжуватимемо підтримувати країни, які брали участь в етапі 1, сприяючи стабільній подальшій реалізації стійких національних програм із забезпеченням відповідного фінансування, із одночасним початком того самого процесу з багатьма іншими країнами. Забезпечення успіхів збереже необхідний імпульс і надихне нові країни на участь. Наша увага буде зосереджена на регіональних планах ліквідації. Це передбачатиме мобілізацію країн для об'єднання зусиль та розробки і реалізації стратегій для відповідного регіону мірою просування до цілі «Нуль до 2030 р.».

Етап 3: ОСТАТОЧНА ЛІКВІДАЦІЯ

На етапі 3 до співпраці з ліквідації сказу буде залучено решту країн. Також буде забезпечено подальшу підтримку зусиль держав у досягненні нульових показників смертності на рівні громад, країн і регіонів. Цей етап буде фінальним. Уроки, засвоєні на етапах 1 і 2, будуть надзвичайно важливими для забезпечення успішності цього останнього етапу, на якому ще 19 країн стануть на шлях до ліквідації сказу. На цьому етапі потрібно буде використати всі досягнення перших двох етапів і втілити ціль «Нуль до 2030 р.» у реальність.

Етап 1: ПОЧАТОК
2018–2020 рр.
29 країн

Етап 2: МАСШТАБУВАННЯ
2021–2025 рр.
+52 країни

Етап 3: ОСТАТОЧНА ЛІКВІДАЦІЯ
2026–2030 рр.
+19 країн

ВИМОГИ ЩОДО БЮДЖЕТУ: ЕТАП 1

Колаборація «United Against Rabies» створює основу для ліквідації сказу через нормотворчу каталітичну роботу, яка дозволить забезпечити країни необхідною підтримкою, інструментами та структурами для успіху.

Ми оцінюємо загальні фінансові потреби для етапу 1 (початок, 2017–2020 рр.) у 16,5 млн дол. США (див. інфографіку «Огляд бюджету для етапу 1»). Це включає розбудову спроможностей для підтримки країн у розробці надійних стратегій ліквідації (36% загального бюджету); адвокацію пріоритетності ліквідації сказу (28% загального бюджету); та визначення узгоджених гармонізованих глобальних норм і стандартів (12% загального бюджету).

Роль колаборації — каталізувати зміни, оптимізувати інвестиції в різні сектори та підтримувати країни в розробці та впровадженні прагматичних і доказових національних планів. Фінансування та реалізація національних планів із ліквідації сказу на рівні країн не включені в зазначений бюджет. Для фінансування та реалізації заходів із контролю країни зможуть мобілізувати внутрішні та міжнародні ресурси.

Інвестиції в боротьбу зі сказом дозволять системам охорони здоров'я охопити недостатньо забезпечене населення. Ми підтримуватимемо країни у розробці надійних стратегій фінансування для ліквідації сказу, які будуть ефективними, стійкими та інтегрованими в національні програми зміцнення систем охорони здоров'я в цілому. У той самий час міжнародні організації мають повноваження для роботи у напрямку ліквідації сказу. «Нульова смертність людей від сказу до 2030 р.» — це та ціль, над досягненням якої ми разом працюємо.

ВИМОГИ ЩОДО БЮДЖЕТУ: ПІСЛЯ 2020 Р.

У довгостроковій перспективі ми оцінюємо загальну вартість реалізації глобального стратегічного плану у 49,7 млн дол. США (включаючи 16,5 млн дол. США для етапу 1). Ця сума враховує різні сценарії та моделі і ґрунтується на припущенні про відсутність еволюції захворювання, а також змін у пропонованих заходах і пов'язаних витратах протягом тривалого часу. Передбачається, що на етапі 1 до проєкту буде включено двадцять дев'ять країн; відбір таких країн буде здійснюватися у процесі планування роботи на основі критеріїв, викладених у розділі 7.1.

Важливо зауважити, що зазначена сума не включає фінансування для реалізації національних планів із ліквідації сказу на рівні країн. У рамках пропонованої стратегії кожній країні буде забезпечено підтримку в розробці заходів для досягнення нульової смертності людей до 2030 р. або раніше, які найбільше відповідатимуть її контексту. Основним інструментом для цього будуть національні плани ліквідації сказу. Країнам потрібно буде визначити ресурси та засоби, як внутрішні, так і міжнародні, для досягнення власних цілей із ліквідації. Роль колаборації полягатиме в підтримці країн у підготовці та реалізації їхніх національних планів ліквідації.

Прогнозований бюджет для етапів 2 (масштабування: 2021–2025 рр.) та 3 (остаточна ліквідація: 2026–2030 рр.) буде переглянуто наприкінці етапу 1 на основі отриманих досвіду і даних (див. рисунок 8). Етап 1 створює основу для оптимізації реалізації етапів 2 і 3.

Досягнення нульового показника смертності матиме величезний вплив на життя та засоби для існування дітей і сімей у всьому світі, але ми не можемо зупинитися на цьому. Надалі потрібно буде повністю припинити передавання інфекції між собаками для підтримання статусу вільних від сказу територій. Партнери колаборації «United Against Rabies» вже працюють між собою та з країнами, щоб координувати та каталізувати глобальні зміни. Інвестиції у глобальний стратегічний план прискорять зростання та реалізацію нашого спільного підходу і просування до досягнення нашої спільної цілі.

Рисунок 8. Трьохетапний підхід до ліквідації сказу

Огляд бюджету для етапу 1

Загальні витрати для етапу 1: 16,5 млн дол. США

Завдання 1

6,77 млн дол. США

Завдання 2

7,09 млн дол. США

Завдання 3

2,64 млн дол. США

млн дол. США

1,96

Підвищення обізнаності та покращення просвіти

1,33

Активна та ефективна вакцинація собак

3,48

Забезпечення справедливості, своєчасності та доступності, у тому числі цінової, медичної допомоги, застосування лікарських засобів та вакцинації

3,00

Розробка та схвалення політик і настанов на регіональному та національному рівнях

2,30

Забезпечення наявності відповідних технологій та інновацій

1,79

Постійний і комплексний моніторинг і повідомлення про прогрес

1,68

Послідовне та комплексне залучення ключових зацікавлених сторін

0,67

Ефективне та дієве застосування фінансових та інших ресурсів

0,29

Прозоре повідомлення ключових зацікавлених сторін про діяльність «United Against Rabies»

Просування обізнаності про сказ, його профілактики та відповідального володіння собаками

Створення глобального(их) банку(ів) біологічних препаратів

Визначення глобальних норм і стандартів

Координація глобальних зусиль із ліквідації сказу

Адвокація підтримки та пріоритизації ліквідації сказу

Підтримка розробки національного плану та розбудови спроможностей

Бюджет етапу 1
(16,5 млрд дол. США)
на реалізацію
вихідної
діяльності

28%

36%

36%

5%

Моніторинг прогресу та повідомлення про результати

4%

4%

12%

3%

12%

28%

УПРАВЛІННЯ

Колаборація «United Against Rabies» пропонує створити глобальну керівну групу (ГКГ), до складу якої ввійдуть по одному представнику від кожної з організацій-партнерів (ВООЗ, МЕБ, ФАО та GARC). Це буде гнучкий основний підрозділ, здатний реагувати на мінливі середовище та потреби.

Призначені представники матимуть достатні компетенції та повноваження, щоб ухвалювати програмні та управлінські рішення від імені установи, яку вони представлятимуть. Голова ГКГ буде обиратися з однієї з чотирьох організацій-партнерів на дворічний термін автоматично, послідовно або шляхом голосування.

За можливості та необхідності ГКГ залучатиме до співпраці зовнішні робочі групи експертів, ключових зацікавлених сторін, партнерів у сфері розвитку, представників країн та науковців. Це гнучкий підхід, який базуватиметься на наявних потребах та дозволить ухвалювати ефективні доказові рішення без великих і громіздких управлінських механізмів.

Рішення, ухвалені членами ГКГ, не будуть юридично зобов'язальними для відповідних інституцій, а радше представлятимуть консенсус партнерів у досягненні спільної цілі. Ключовим обов'язком ГКГ буде забезпечення взаємозв'язку між глобальним стратегічним планом і робочим планом із чітким розподілом ролей і обов'язків між партнерами. У цьому контексті ГКГ ухвалюватиме всі програмні, фінансові та ресурсні рішення, пов'язані з виконанням глобальних планів роботи для колаборації «United Against Rabies».

Масова вакцинація собак проти сказу, Пайатас, Маніла
(Фото: Gelay Conception / GARC)

МОНІТОРИНГ ПРОГРЕСУ Й УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

МОНІТОРИНГ І ОЦІНЮВАННЯ ВИКОНАННЯ РОБОЧОГО ПЛАНУ

Країни є ключовою ланкою пропонованого глобального стратегічного плану. На них покладається основна відповідальність за реалізацію діяльності, передбаченої в їхніх національних планах ліквідації сказу. Такі національні плани міститимуть детальну інформацію щодо національних обов'язків, цільових показників і показників прогресу.

На основі цілей, описаних у глобальному стратегічному плані, буде розроблено детальний робочий план для спрямування реалізації відповідної діяльності. Цей план включатиме систему моніторингу з визначеними узгодженими проміжними результатами для вимірювання прогресу. Колаборація «United Against Rabies» здійснюватиме заходи відповідно до цього робочого плану та оцінюватиме прогрес у виконанні основних завдань, викладених у глобальному стратегічному плані.

Ми надаватимемо щорічні звіти про кількісні та якісні результати і регулярно переглядатимемо наші спільні інструменти, шаблони та рекомендації. Наприкінці кожного етапу будуть публікуватися резюме засвоєних уроків. Відповідні знання будуть використані для інформаційного забезпечення та коригування діяльності й бюджету на наступних етапах. Щороку партнери колаборації «United Against Rabies» запрошуватимуть зацікавлених сторін із країн, регіонів, академічної спільноти, державного та приватного секторів, щоб поділитися прогресом і своїм досвідом та зробити внесок у досягнення спільної цілі «Нуль до 2030 р.».

ПОМ'ЯКШЕННЯ РИЗИКІВ

Найбільший ризик — це повільний старт.

Ми, як чотири організації, що утворили колаборацію «United Against Rabies», працюємо разом і продовжуватимемо робити це, щоб припинити смерті людей від сказу до 2030 р., незалежно від фінансування. «Нуль до 2030 р.» — це середньострокова ціль, яка вимагає негайних дій. Результати нещодавнього моделювання показують, що ця ціль є досяжною, якщо механізми підтримки, які мають вирішальне значення для її реалізації, будуть впроваджені уже зараз (26).

Світ надто довго терпів сказ. Нам потрібно використати сприятливі умови, які існують сьогодні, та скористатися цією можливістю, щоб покласти край смертності людей від сказу. Успішні зусилля з ліквідації у країнах, які отримують підтримку на етапі 1, забезпечать швидкий прогрес у досягненні глобальної цілі та створять імпульс для подальшого залучення країн.

Глобальний стратегічний план є каталітичною пропозицією: інвестиції в цей план прискорюватимуть зростання, результативність та вплив нашої діяльності. Ми виступаємо за інвестиції в боротьбу зі сказом як рушій до зміцнення систем охорони здоров'я загалом та порятунку життів, а також працюємо з країнами над розробкою стійких стратегій мобілізації ресурсів для реалізації національних планів.

Ефективні системи на варті здоров'я

Спалахи захворювань можуть відволікати увагу та ресурси від основних програм профілактики захворювань. Пропонований міжгалузевий підхід сприяє розробці національних планів ліквідації та ставить в основу зміцнення систем охорони здоров'я загалом. Розвиваючи спроможності країни та інтегруючи контроль сказу з іншими заходами зі зміцнення систем охорони здоров'я, ми продемонструємо цінність взяття країнами зобов'язань із протидії захворюванням та стимулюватимемо країни продовжувати інвестувати в успішні програми протидії захворюванням.

Системи охорони здоров'я та нагляду, які мають спроможності для виявлення та профілактики ендемічних захворювань, особливо у сільській місцевості, де часто спостерігається недостатній рівень охоплення послугами, є своєрідними «вартовими» для виявлення нових захворювань і реагування на них. Надійні національні програми протидії сказу можуть бути інтегровані з механізмами реагування на епідемії для розширення доступу і охоплення групи ризику.

Китайська дівчинка зі своїм собакою
(Фото: World Animal Protection)

ВИСНОВКИ

Досягнення цілі «Нуль до 2030 р.» збереже багато життів, родин і коштів. Уразливі сільські громади більше не будуть нести важкий економічний тягар, спричинений цим захворюванням через втрату доходу чи худоби. Однак найважливіше те, що ніхто і ніколи більше не страждатиме від болю та не помре від цієї хвороби, якій можна запобігти.

Інвестиції в ліквідацію сказу зміцнюють системи охорони здоров'я, підвищують справедливість, покращують доступ до медичної допомоги та сприяють сталому розвитку. Розбудова спроможностей, необхідних для ліквідації сказу, є інвестицією не лише в ліквідацію цього смертельного, але відворотного захворювання, але й у розвиток потенціалу в найбільш занедбаних регіонах світу та покращення доступу до послуг із охорони здоров'я у відповідних громадах.

Ми об'єдналися, щоб використати реальні знання, інструменти й технології для реалізації цілі, про яку раніше можна було тільки мріяти. Однак зараз настав час, коли ми можемо забезпечити політичну волю для взаємодії, розширення можливостей і здійснення потрібних соціальних змін.

Колаборація «United Against Rabies» вже працює з країнами, щоб координувати та каталізувати глобальні зміни. Додаткові інвестиції в ліквідацію сказу прискорять прогрес у досягненні цих змін і досягнення мети, яку поставив перед собою весь світ — зробити ліквідацію сказу реальністю до 2030 р.

Ліквідація сказу можлива: настав час діяти!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hampson K, Coudeville L, Lembo T, Sambo M, Kieffer A, Atllan M et al. Estimating the global burden of endemic canine rabies. *PLoS Negl Trop Dis*. 2015;9:e0003709. doi:10.1371/journal.pntd.0003709.
2. Baer GM. *The natural history of rabies*, 2nd edition. Boca Raton (FL): CRC press; 1991.
3. WHO Expert Consultation on Rabies: third report. Geneva: World Health Organization; 2018 .
4. Hampson K, Dobson A, Dushoff J, Magoto M, Sindoya E, Cleaveland S. Rabies exposures, post-exposure prophylaxis and deaths in a region of endemic canine rabies. *PLoS Negl Trop Dis*. 2008;2:e339. doi:10.1371/journal.pntd.0000339.
5. Wilde H. Failures of post-exposure rabies prophylaxis. *Vaccine*. 2007;25:7605–9. doi:10.1016/j.vaccine.2007.08.054.
6. Coleman PG, Dye C. Immunization coverage required to prevent outbreaks of dog rabies. *Vaccine*. 1996;14:185–6. PMID:8920697.
7. Knobel DL, Cleaveland S, Coleman PG, Fèvre EM, Meltzer MI, Miranda MEG et al. Re-evaluating the burden of rabies in Africa and Asia. *Bull World Health Organ*. 2005;83:360–8.
8. Rationale for investing in elimination of dog-mediated human rabies. Geneva: World Health Organization; 2015 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/185195/1/9789241509558_eng.pdf).
9. Rabies is a tripartite (WHO–FAO–OIE) priority. Paris: World Organisation for Animal Health; 2014.
10. Global elimination of dog-mediated rabies: report of a global rabies conference, 10–11 December 2015. Geneva: World Health Organization; 2016 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/204621/1/WHO_HTM_NTD_NZD_2016.02_eng.pdf).
11. United Nations Sustainable Development Goals. In: Sustainable Development Knowledge Platform [website]. New York (NY): United Nations; 2015 (<https://sustainabledevelopment.un.org/index.html>).
12. Resolutions adopted by the World Assembly of Delegates of the OIE during its 84th General Session (22–27 May 2016). Paris: World Organisation for Animal Health; 2016 (http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/About_us/docs/pdf/Session/2016/A_RESO_2016_public.pdf).
13. Strategic work of FAO to reduce rural poverty. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations; 2017 (<http://www.fao.org/3/a-i6835e.pdf>).
14. Rupprecht CE, Hanlon CA, Hemachudha T. Rabies re-examined. *Lancet Infect Dis*. 2002;2:327–43. PMID:12144896.
15. Scott TP, Coetzer A, de Balogh K, Wright N, Nel LH. The Pan-African rabies control network (PARACON): a unified approach to eliminating canine rabies in Africa. *Antiviral Res*. 2015;124:93–100. doi:10.1016/j.antiviral.2015.10.002.
16. Nel LH, Taylor LH, Balaram D, Doyle KA. Global partnerships are critical to advance the control of neglected zoonotic diseases: the case of the Global Alliance for Rabies Control. *Acta Trop*. 2017;165:274–9. doi:10.1016/j.actatropica.2015.10.014.
17. One Health zoonotic disease prioritization workshop. Atlanta (GA): United States Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Emerging and Zoonotic Infectious Diseases; 2017 (<https://www.cdc.gov/onehealth/pdfs/one-health-zoonotic-disease-prioritization-workshop-H.pdf>).
18. Stimulus package for eliminating dog-mediated human rabies: a concept. Geneva: World Health Organization; 2016 (<http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/254044/1/WHO-HTM-NTD-NZD-2016.6-eng.pdf>).
19. Balaram D, Taylor LH, Doyle KAS, Davidson E, Nel LH. World Rabies Day – a decade of raising awareness. *Trop Dis Travel Med Vaccines*. 2016;2:19. doi:10.1186/s40794-016-0035-8.
20. Fahrion AS, Taylor LH, Torres G, Müller T, Dürr S, Knopf L et al. The road to dog rabies control and elimination—What keeps us from moving faster? *Front Public Health*. 2017;5:103. doi:10.3389/fpubh.2017.00103.
21. Fitzpatrick MC, Hampson K, Cleaveland S, Mzimiri I, Lankester DVM, Lembo T et al. Cost-effectiveness of canine vaccination to prevent human rabies in rural Tanzania. *Ann Intern Med*. 2014;160:91–100. doi:10.7326/M13-0542.
22. Meslin FX, Briggs D. Eliminating canine rabies, the principal source of human infection: what will it take? *Antiviral Res*. 2013;98:291–6. doi:10.1016/j.antiviral.2013.03.011.
23. Kallenberg, J. Gavi's vaccine investment strategy. In: WHO Product Development for Vaccines Advisory Committee (PDVAC) meeting -2017 [presentation]. Geneva: World Health Organization; 2017 (http://www.who.int/immunization/research/meetings_workshops/PDVAC_2017_GAVI_VIS_Kallenberg_GAVI.pdf).
24. Undurraga EA, Meltzer MI, Tran CH, Atkins CY, Elheart MD, Millien MF et al. Cost-effectiveness evaluation of a novel integrated bite case management program for the control of human rabies, Haiti 2014–2015. *Am J Trop Med Hyg*. 2017;96:1307–17. doi:10.4269/ajtmh.16-0785.
25. Developing a stepwise approach for rabies prevention and control. FAO/GARC Workshop, Rome, 6–8 November 2012 [FAO Animal and Health Proceedings, No. 18]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations; 2012 (<http://www.fao.org/3/a-i3467e.pdf>).
26. Wallace RM, Undurraga EA, Blanton JD, Cleaton J, Franka R. Elimination of dog-mediated human rabies deaths by 2030: needs assessment and alternatives for progress based on dog vaccination. *Front Vet Sci*. 2017;4:9. doi:10.3389/fvets.2017.00009.

ДОДАТОК 1

Що таке сказ?

ЕПІДЕМІОЛОГІЯ

Сказ присутній на всіх континентах, за винятком Антарктиди, і, за оцінками, щороку спричиняє понад 59 000 смертей (1) (рисунок А1.1). Найвищі глобальні показники смертності спостерігаються в Азії та Африці. У 99% випадків люди інфікуються сказом від собак, однак першопочатковим тваринним резервуаром вірусу вважають кажанів (2, 3). Передавання сказу від диких тварин, окрім кажанів, вважається рідкістю.

ПАТОГЕНЕЗ ТА КЛІНІЧНА КАРТИНА

ЗАХВОРЮВАННЯ

Сказ — це гострий енцефаліт, спричинений *ліссавірусною інфекцією* (2). Вірус присутній у слині інфікованих тварин і передається в результаті його контакту з ранами або слизовими оболонками.

Інфекція проникає в периферичну нервову систему, спинний і головний мозок. Клінічні ознаки пов'язані із запаленням і пошкодженням головного мозку та включають гіперактивність, галюцинації та гідрофобію («буйний» сказ) або параліч і кому (паралітичний сказ) із подальшою смертю. В більшості випадків інкубаційний період триває 2–3 місяці, але може варіюватися від 5 днів до більше ніж 1 року.

В разі розвитку клінічних ознак сказ має летальні наслідки. Він відрізняється від багатьох інших інфекцій тим, що клінічному захворюванню можна запобігти шляхом своєчасної імунізації, навіть після контакту з інфекційним агентом.

ДІАГНОСТИКА

Клінічний діагноз сказу встановлюють на основі клінічної картини та історії контакту з тваринами з підозрою на сказ (2). Лабораторне підтвердження сказу людини може бути виконане *ante mortem* або *post mortem* з використанням зразків слини, спинномозкової рідини або біопатів тканин для виявлення інтактних віріонів, геномної РНК вірусу та антитіл чи антигену.

ПРОФІЛАКТИКА

Своєчасне проведення постконтактної профілактики, що складається з ретельного промивання ран, застосування антирабічного імуноглобуліну у тяжких випадках і проведення курсу вакцинації проти сказу, є високоефективним у запобіганні смерті людей, які зазнали впливу вірусу сказу (2). Вакцинація собак паралельно з ПКП є ефективною та недорогою стратегією запобігання передаванню вірусу сказу від собак до людей. У той самий час просвіта та обізнаність є ключовими компонентами запобігання укусам сказених тварин, сприяння вакцинації собак і заохочення людей своєчасно звертатися по медичну допомогу в разі контакту зі сказом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hampson K, Coudeville L, Lembo T, Sambo M, Kieffer A, Attlan M et al. Estimating the global burden of endemic canine rabies. *PLoS Negl Trop Dis.* 2015;9:e0003709. doi:10.1371/journal.pntd.0003709.
2. WHO Expert Consultation on Rabies: third report. Geneva: World Health Organization; 2018.
3. Knobel DL, Cleaveland S, Coleman PG, Fèvre EM, Meltzer MI, Miranda MEG et al. Re-evaluating the burden of rabies in Africa and Asia. *Bull World Health Organ.* 2005;83:360–8.

ДОДАТОК 2

Успішні регіональна ліквідація в країнах Латинської Америки й Карибського басейну та програми для підтвердження концепції в Африці та Азії

Успішні програми контролю сказу були реалізовані в усьому світі. Вони демонструють, що його ліквідація є технічно можливою у країнах із найрізноманітнішим контекстом.

У країнах Латинської Америки та Карибського басейну Панамериканська організація охорони здоров'я (ПАНО) координує регіональну програму з ліквідації сказу людини, що передається собаками, у містах (із 1983 р.) та сільській місцевості (з 1991 р.).

Скоординовані зусилля в регіоні були зосереджені на розширенні доступу до ПКП (за сприяння оновлюваного регіонального фонду вакцин) (1), проведенні кампаній із масової вакцинації собак, покращенні діагностики сказу та нагляду за ним, а також підвищенні обізнаності щодо сказу через просвітницькі кампанії та залучення громадськості (2). В результаті за період із 1980 р. по 2010 р. вдалося досягти суттєвого та сталого зменшення кількості випадків сказу людини, зареєстрованих у регіоні:

- > 98% зниження лабораторно підтверджених випадків сказу у собак (із 25 000 до < 300)
- > 97% зниження смертності людей від сказу (від 350 до < 10) (2) (рисунок А2.1).

У 2016 р. в регіоні було зареєстровано лише вісім випадків сказу людини внаслідок передавання інфекції від собак (усі на Гаїті) (3).

Основою цього загально регіонального успіху стали політична прихильність, наявність спеціально виділеного бюджету на вакцини та програми масової вакцинації собак, реалізовані в усіх країнах, а також технічна підтримка ПАНО.

Регіональні зустрічі директорів програм протидії сказу (REDIPRA), що відбувалися щодва роки, мали вирішальне значення для забезпечення стратегічного управління, співпраці та підтримки між країнами, а також надійного нагляду на рівні регіону (через Регіональну інформаційну систему епідеміологічного нагляду за сказом (SIRVERA)) (3).

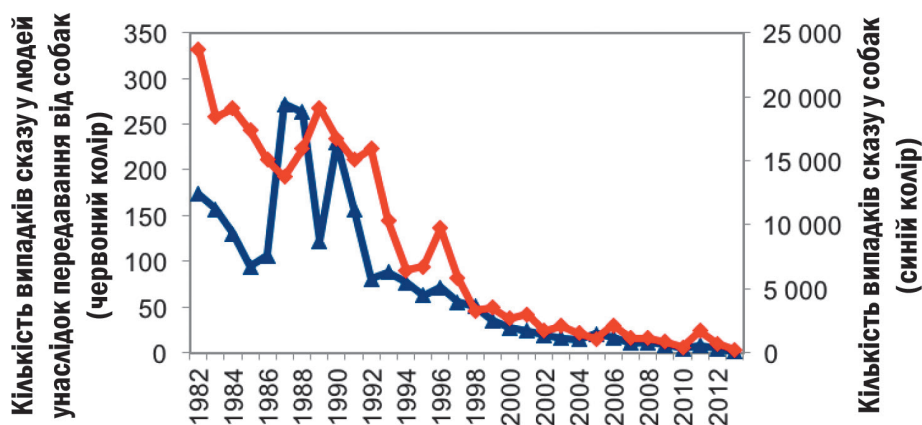

Рисунок А2.1. Кількість випадків сказу людей і собак, зареєстрованих у країнах Латинської Америки та Карибського басейну (1982–2012 рр.). Дані надані Панамериканським центром ящура і ветеринарної медицини (PANAFTOSA) – ПАНО/ВООЗ

Таблиця А2.1. Приклади успішних програм ліквідації сказу

Місце (посилання)	Заходи	Результати
Країни Латинської Америки та Карибського басейну 1980–2013 рр. (2, 4)	<ul style="list-style-type: none"> Розробка регіональних програм контролю сказу, що включають масову вакцинацію собак, забезпечення ПКП, нагляд та просвіту Регіональна система нагляду (SIRVERA) Централізована операційна стратегія 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості випадків сказу у людини в усьому регіоні на > 97% Відсутність випадків сказу, що передається собаками, у 28 із 35 країн
Бангладеш 2010 р. — сьогодні (5)	<ul style="list-style-type: none"> Збільшення державних інвестицій для підтримки та розширення діяльності з контролю сказу у 2017–2022 рр. більш ніж у 5 разів Розбудова потенціалу: навчання спеціалістів з вакцинації та відлову собак Перехід від контролю популяції собак до кампаній із масової вакцинації собак Безкоштовна ПКП для людей, яких укусив собака 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості випадків сказу у людини на > 90%
Мексика 1990–2000 рр. (2)	<ul style="list-style-type: none"> Взаємодія з медіа і громадськістю Кампанії з масової вакцинації собак Децентралізована національна система нагляду за сказом 	<ul style="list-style-type: none"> Відсутність випадків смерті людей від сказу
Філіппіни (Вісайські острови) 2010 р. — сьогодні (6, 7)	<ul style="list-style-type: none"> Діяльність із профілактики сказу, просвіти та підвищення обізнаності щодо нього Створення національної бази даних щодо сказу Кампанії з масової вакцинації собак Використання банків вакцин для собак Безкоштовна ПКП для людей, яких укусив собака 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості випадків сказу у людини на > 80% за період із 2008 по 2013 р. Оголошення двох провінцій, п'яти острівних муніципалітетів і п'яти менших островів вільними від сказу
Південна Африка (Квазулу-Наталь) 2007–2014 рр. (7)	<ul style="list-style-type: none"> Навчальні та інформаційні матеріали для медичного персоналу та населення Банки вакцин для собак і стратегічна вакцинація собак у «коридорах» високого ризику Безкоштовна ПКП для людей, яких укусив собака Пакети стимулів для підтримки розширення заходів із контролю 	<ul style="list-style-type: none"> Ліквідація сказу людини у Квазулу-Наталь Розширення заходів із контролю на сусідні території — Східнокапську провінцію, Лесото і Есватіні
Шрі-Ланка 1990–2014 рр. (8)	<ul style="list-style-type: none"> Повідомлення про випадки сказу у людей і тварин на національному рівні Кампанії з масової вакцинації і стерилізації собак Безкоштовна ПКП для людей, яких укусив собака 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості випадків сказу у людини на > 85%
Об'єднана Республіка Танзанія (південний схід) 2010–2015 рр. (9)	<ul style="list-style-type: none"> Інноваційна система нагляду з використанням мобільних телефонів Кампанії з масової вакцинації собак Перехід із внутрішньом'язового на внутрішньошкірне введення вакцин для ПКП для забезпечення економії коштів 	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення кількості випадків укусів тварин на > 75% (опосередкований показник впливу вірусу сказу) на місцях реалізації проєкту Місцева ліквідація сказу у людей на острові Пемба до 2014 р.

Окрім того, описаний досвід продемонстрував, що:

- Різні країни мають різні спроможності для реалізації планів із ліквідації сказу. Встановлення короткострокових цілей спрощує процес узгодження з бюджетом країни та запобігає втомі з боку донорів.
- Прогалини в даних і суперечливі показники прогресу перешкоджають зусиллям із контролю. Надійна регіональна база даних, така як SIRVERA, допомагає забезпечити послідовний моніторинг у різних країнах і підтримувати прихильність до ліквідації захворювання.
- Фінальний етап ліквідації вимагає забезпечення максимальної ефективності. На сьогодні тривають операційні дослідження щодо максимізації ефективності стратегій для цього етапу.

В майбутньому розуміння пріоритетів зміцнення спроможностей та інтеграція боротьби зі сказом у собак у регіональний план дій мають забезпечити імпульс і ресурси, необхідні для ліквідації сказу в регіоні до 2022 р.

У таблиці A2.1 описані ключові заходи та результати в рамках вибраних програм ліквідації сказу у країнах Африки, Азії, Латинської Америки та Карибського басейну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. PAHO revolving fund. In: PAHO/WHO [website]; 2016 (www.paho.org/revolvingfund).
2. Vigilato MAN, Clavijo A, Knobl T, Silva HMT, Cosivi O, Schneider MC et al. Progress towards eliminating canine rabies: policies and perspectives from Latin America and the Caribbean. *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci.* 2013;368:20120143. doi: 10.1098/rstb.2012.0143.
3. Del Rio Vilas VJ, Freire de Carvalho MJ, Vigilato MAN, Rocha F, Vokaty A, Pompei JA, Molina Flores B et al. Tribulations of the last mile: sides from a regional program. *Front Vet Sci.* 2017;4:4. doi:10.3389/fvets.2017.00004.
4. Vigilato MAN, Cosivi O, Knöbl T, Clavijo A, Silva HMT. Rabies update for Latin America and the Caribbean. *Emerg Infect Dis.* 2013;19:678–9. doi:10.3201/eid1904.121482.
5. The Rabies Elimination Program of Bangladesh. In: WHO/Neglected tropical diseases [website]. Geneva: World Health Organization; 2017 (<https://www.who.int/news/item/10-04-2017-the-rabies-elimination-program-of-bangladesh>).
6. Lapid SMD, Miranda MEG, Garcia RG, Daguro LI, Paman MD, Madrinan FP et al. Implementation of an intersectoral program to eliminate human and canine rabies: the Bohol Rabies Prevention and Elimination Project. *PLoS Negl Trop Dis.* 2012;6:e1891. doi:10.1371/journal.pntd.0001891.
7. Rationale for investing in elimination of dog-mediated human rabies. Geneva: World Health Organization; 2015 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/185195/1/9789241509558_eng.pdf).
8. Harischandra PL, Gunasekera A, Janakan N, Gongal G, Abela-Ridder B. Sri Lanka takes action towards a target of zero rabies death by 2020. *WHO South East Asia J Public Health.* 2016;5:113.
9. Mpolya EA, Lembo T, Lushasi K, Mancy R, Mbunda EM, Makungu S et al. Toward elimination of dog-mediated human rabies: experiences from implementing a large-scale demonstration project in southern Tanzania. *Front Vet Sci.* 2017;4:21. doi:10.3389/fvets.2017.00021.

ДОДАТОК 4

Логічна структура колаборації «United Against Rabies»

Завдання 1. Ліквідація за рахунок ефективного використання вакцин, лікарських засобів, інструментів і технологій		
Результати	Проміжні результати	Основні види діяльності
1.1 Профілактика сказу за рахунок підвищення обізнаності і покращення просвіти	1.1.1 Впровадження стратегій для просвіти та забезпечення обізнаності з метою профілактики сказу	Організація просвітницьких та освітніх кампаній Реалізація стратегій запобігання укусам собак
	1.1.2 Створення локалізованих інструментів і стратегій для сприяння відповідальному володінню собаками	Заохочення відповідального ставлення та відповідне навчання Концептуалізація культурних відмінностей, які впливають на роль і цінність собак у суспільстві (екологія, взаємодія з людиною)
1.2 Профілактика сказу за рахунок ефективної вакцинації собак	1.2.1 Розробка національних стратегій і розширення спроможностей у рамках програм вакцинації собак	Оптимізація стратегій вакцинації Ініціювання розбудови спроможностей для вакцинації собак Забезпечення охоплення стратегіями контролю сказу як домашніх, так і вуличних (безпритульних) собак Забезпечення охоплення $\geq 70\%$ популяції, що належить до «групи ризику»
	1.2.2 Створення банків якісних вакцин для собак і їх доставка до країн	Проектування, моделювання та перевірка запасів і банків вакцин Перевірка безпечності та якості запасів і банків вакцин у відповідних випадках Перевірка запасів і банків вакцин на всіх етапах ланцюга постачання у відповідних випадках
	1.2.3 Підтримка країн у реалізації ефективних кампаній із вакцинації собак	Виявлення та охоплення раніше невиявлених або важкодоступних популяцій собак Забезпечення використання відповідних структур та технологій Забезпечення ефективності ланцюга постачання Забезпечення наявності підготовленого персоналу для реагування Реалізація програм із забезпечення відповідності постачання вакцин попиту на них Просування рекомендацій щодо ефективного контролю популяції собак
1.3 Запобігання смертям людей від сказу за рахунок забезпечення справедливості, своєчасності та доступності, у тому числі цінової, медичної допомоги, застосування лікарських засобів та вакцинації	1.3.1 Покращення лікування та ефективної профілактики у випадку потенційного та підтвердженого контакту людини з вірусом сказу	Просування найбезпечніших, найефективніших та найдієвіших технік ПКП та ІВСМ Забезпечення наявності ПКП у первинному пункті надання допомоги Навчання персоналу з оцінювання випадків укусів тварин і надання відповідної допомоги Застосування точних методів прогнозування попиту на вакцини Розширення доступності, у тому числі цінової, АІГ Сприяння зменшенню витрат громадян із власної кишені Підвищення доступності паліативної допомоги для пацієнтів на термінальній стадії захворювання
	1.3.2 Створення банків і запасів високоякісних і безпечних біологічних препаратів для людей	Проектування, моделювання та валідація запасів Налагодження комунікації, адвокації та взаємодії для банку(ів) Визначення відносини банку(ів) із ланцюгом постачання Перевірка безпечності та якості запасів Систематична інспекція запасів вакцин на всіх етапах ланцюга постачання
	1.3.3 Впровадження стратегій для реалізації фінального етапу (стратегій «останньої милі») для забезпечення охоплення груп людей підвищеного ризику	Визначення й охоплення незабезпечених послугами груп населення Забезпечення використання відповідних структур та технологій Забезпечення ефективності ланцюга постачання Забезпечення наявності підготовленого персоналу для реагування Забезпечення відповідності постачання вакцин попиту на них

Завдання 2.1. Забезпечення ефективних політик, рекомендацій та управління

Результати	Проміжні результати	Основні види діяльності
2.1 Розробка та затвердження політик, настанов і управлінських заходів, спрямованих на профілактику смертей людей від сказу, на регіональному та національному рівнях	2.1.1 Наявність чітких інструкцій, стратегій, пріоритетів та нормативно-правових засад для запобігання смертям людей на глобальному, регіональному та національному рівнях	Виконання рекомендацій ВООЗ і МЕБ, а також настанов FAO Формування рекомендацій щодо нормативно-правової бази Оновлення та впровадження поетапного підходу до національних політик та планів ліквідації сказу відповідно до глобальних стандартів Впровадження підходу «Єдине здоров'я», інтегрованого з ефективними службами охорони здоров'я людей і тварин
	2.1.2 Ефективне і дієве управління впровадженими регіональними та національними програмами ліквідації сказу	Створення міжсекторальної робочої групи Визначення ролей, обов'язків та структури підзвітності
2.2 Забезпечення наявності відповідних технологій та інформації	2.1.3 Просування технологій та інновацій у сфері охорони здоров'я для запобігання смертям людей від сказу	Включення наявних інструментів та використання існуючих програм Просування корисних інструментів на основі інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі інструментів нагляду Просування інновацій у ланцюзі постачання Просування інновацій у нових вакцинах і стратегіях щодо вакцин Просування інноваційної швидкої та чутливої діагностики Просування інструментів контролю популяції собак (наприклад, контролю переміщення, стерилізації, ідентифікації)

Завдання 2.2. Забезпечення наявності достовірних даних для уможливлення ухвалення ефективних рішень

Результати	Проміжні результати	Основні види діяльності
2.3 Постійні й послідовні моніторинг прогресу у виконанні завдання та звітування про нього	2.3.1 Впровадження потужної системи нагляду за захворюванням у людей і тварин, підкріпленої вдосконаленими процедурами діагностики	Ініціювання розбудови спроможностей для лабораторної діагностики Навчання персоналу в питаннях методів нагляду й діагностики Просування інноваційних стратегій щодо методів нагляду й діагностики
	2.3.2 Ретельний і комплексний моніторинг нових випадків сказу	Ідентифікація, визначення та моніторинг показників (наприклад, укусів, смертей, проведення ПКП, клінічних та лабораторних даних) Проведення постійного та послідовного нагляду за випадками Забезпечення документування випадків укусів Моніторинг популяції собак (наприклад, кількості, географії, демографії, статусу вакцинації) Створення та вдосконалення структури та ланцюга повідомлення Оцінювання базових показників із метою аналізу прогресу й цільового реагування Концептуалізація соціальних факторів, які негативно впливають на повідомлення Визначення та охоплення областей, які потребують додаткової підтримки Визначення та використання помилок як можливостей для навчання і вдосконалення
	2.3.3 Регулярне та якісне звітування про вплив програми	Проведення частих вимірювань ефективності Вимірювання прогресу в ліквідації сказу Реалізація програм для підтвердження концепції Демонстрація зв'язку між програмою та порятунком людських життів Демонстрація економічної ефективності та інвестиційної привабливості Створення та використання верифікаційного дос'є для досягнення відсутності випадків сказу людини Впровадження стратегій для реалізації фінального етапу (стратегій «останньої милі») Розробка планів підтримки статусу вільних від сказу територій після його ліквідації

Завдання 3. Підтримка прихильності та ресурсів

Результати	Проміжні результати	Основні види діяльності
3.1 Послідовне та комплексне залучення ключових зацікавлених сторін	3.1.1 Забезпечення підвищення прихильності зацікавлених сторін за рахунок ефективної адвокації	Впровадження адвокаційних матеріалів, дорожніх карт та стратегій для всіх зацікавлених сторін Розширення кола та залучення унікальних зацікавлених сторін у всіх секторах
	3.1.2 Постійна адвокація для висвітлення важливості й доцільності ліквідації сказу	Створення програм комунікації та взаємодії з громадськістю Сприяння визнанню сказу глобальною загрозою для громадського здоров'я та підтримка прагнень до його ліквідації Забезпечення визнання вакцинації собак найефективнішим способом ліквідації сказу
3.2 Ефективне та результативне використання фінансових та інших ресурсів	3.2.1 Забезпечення й підтримання готовності фінансувати досягнення нульової смертності від сказу у людей	Забезпечення та використання моделювання попиту на вакцини, ландшафту їх пропозиції та ринкових економічних прогнозів Розробка чітких стратегій мобілізації ресурсів Заохочення країн до інвестування власних коштів Використання впливу програми і сказу як важелів для забезпечення успіху
	3.2.2 Розробка сталих стратегій фінансування програми, мобілізація ресурсів та моніторинг їх використання	Передбачення достатнього додаткового бюджету і розрахунок витрат на основі наявних даних Просування ефективних механізмів розподілу витрат (наприклад, державно-приватного партнерства) Ідентифікація інноваційних механізмів фінансування Сприяння синергії з іншими програмами Ідентифікація інноваційних механізмів фінансування
3.3 Регулярні моніторинг результатів і впливу колаборації «United Against Rabies» та звітування про них ключовим зацікавленим сторонам	3.3.1 Забезпечення регулярних моніторингу результатів та впливу колаборації «United Against Rabies» і звітування про них ключовим зацікавленим сторонам	Аналіз діяльності колаборації «United Against Rabies» у країнах і регіонах із використанням програмних показників Щорічні перегляд і опублікування усіх видів діяльності й бюджету колаборації «United Against Rabies»

ДОДАТОК 5

Банки антирабічних препаратів для людей і тварин

СПРИЯННЯ ДОСТУПУ ДО РЯТІВНИХ ПРЕПАРАТІВ ПРОТИ СКАЗУ

Доступ до антирабічних вакцин та біологічних препаратів є ключовим компонентом глобального стратегічного плану і має бути основою відповідних національних програм. Банки біологічних препаратів покращили доступ до недорогих, безпечних і якісних вакцин від багатьох захворювань як людей, так і тварин, стимулювали програмну діяльність на всіх рівнях та для всіх зацікавлених сторін і допомогли перетворити «замкнуте коло» використання вакцин в ефективний цикл (1) (рисунок А5.1).

Подібний механізм пропонувано використовувати і для розширення своєчасного доступу до недорогих вакцин для людей і собак та антирабічних імуноглобулінів для запобігання смертям людей від сказу.

Рисунок А5.1. Банки вакцин: від «замкнутого кола» до ефективного циклу

ЯК ПРАЦЮВАТИМУТЬ БАНКИ АНТИ-РАБІЧНИХ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

Такі банки забезпечують механізм закупівлі та розподілу нечасто використовуваних біологічних препаратів, допомагаючи країнам покращити доступ до рятівних антирабічних вакцин та імуноглобулінів. Централізовані закупівлі та розповсюдження зменшують операційні витрати, спрощують доставку, забезпечують стабільне постачання якісних вакцин, а також сприяють збільшенню обсягів виробництва та зниженню цін.

Викладена в цьому документі пропозиція спирається на досвід, отриманий у минулому під час роботи із запасами для таких захворювань людини, як холера, менінгіт і жовта лихоманка, та механізми, на які спира-

ється існуючий банк антирабічних вакцин для собак МЕБ (див. приклади у розділі «Діючі банки вакцин»).

Отже, пропонувано організувати роботу банків таким чином:

- Договори на постачання вакцин або антирабічного імуноглобуліну будуть присуджуватися постачальникам із високоякісною продукцією, які можуть виготовляти достатню кількість біологічних препаратів і забезпечувати їх своєчасну доставку.
- Антирабічні біологічні препарати будуть відправлятися безпосередньо в країни через організації та агентства, які закуповують їх для діяльності в країні, із дотриманням наявних визначених процесів ВООЗ та МЕБ у відповідних випадках.

Антирабічні біологічні препарати для людини будуть відповідати наявним провідним практикам, визначеним ВООЗ, включаючи:

- чітко визначені критерії для випуску вакцини в країні;
- стандартизовані форми запитів;
- гарантована якість препаратів завдяки процедурам прекваліфікації ВООЗ;
- ефективні моніторинг і оцінювання використання; та
- інструкції щодо даних, необхідних для повідомлення та оцінювання використання.

Банки антирабічних вакцин для собак, створені відповідно до міжнародних стандартів, будуть працювати згідно з інструкціями, рекомендаціями і найкращими практиками, визначеними МЕБ (2). Країни зможуть використовувати банки для закупівлі антирабічних вакцин для собак гарантованої якості, які використовуватимуться в кампаніях із масової вакцинації, за зниженими цінами.

Початкове оцінювання потреб у біологічних препаратах для забезпечення банків здійснюватиметься на основі наявних моделей сказу (3, 4).

БЮДЖЕТ БАНКУ БІОЛОГІЧНИХ ПРЕПАРАТІВ

Очікується, що банки біологічних препаратів будуть працювати як самоокупні поновлювані фонди.

Створення глобальних банків антирабічних біологічних препаратів для людей та собак вимагатиме початкових інвестицій для підтримки діяльності, пов'язаної з організацією ланцюга постачання, перевіркою безпечності біологічних препаратів для людини, моделюванням глобальних вимог до антирабічних біологічних препаратів, а також налагодженням комунікації, адвокації та взаємодії.

Для врівноваження недостатньо ефективного прогнозування потреб у вакцинах, що існує на сьогоднішній день, та забезпечення налагодження співпраці з виробниками вакцин, фінансування початкової закупівлі антирабічних біологічних препаратів для людей і собак для постачання банкам буде незалежним від запиту на фінансування для глобального стратегічного плану.

ДІЮЧІ БАНКИ ВАКЦИН

Наявні запаси вакцин, такі як глобальні запаси проти холери та банк антирабічних вакцин для собак МЕБ, створюють поштовх до боротьби із занедбаними хворобами для зацікавлених сторін шляхом стимулювання участі та реалізації ефективних програм контролю захворювань.

ПРИКЛАД ГЛОБАЛЬНОГО ЗАПАСУ

Холера, хвороба вразливих груп населення, є причиною глобальних пандемій і вибухових спалахів. Вона є ендемічним захворюванням у 50 країнах і становить небез-

пеку для приблизно 1,5 мільярда людей у всьому світі. У 2013 р. ВООЗ створила запас оральної вакцини проти холери (ОВХ) для підвищення готовності до спалахів та реагування на них, а також для розширення охоплення вакцинацією у місцевостях і групах високого ризику (5).

Протягом перших трьох років роботи через цей механізм було закуплено та розповсюджено більше вакцини проти холери, ніж за попередні 15 років разом узяті (рисунки А5.2). Завдяки грамотному управлінню виробництво вакцини проти холери з того часу зросло відповідно до попиту. У 2017 р., відповідно до прогнозів, було вироблено та використано 17 мільйонів доз ОВХ. При цьому існує потенціал для збільшення виробництва до 25 мільйонів доз на рік і, як результат, зниження вартості дози за рахунок закупівлі більших обсягів препарату.

В результаті створення запасу ОВХ було забезпечено дещо більше, ніж просто механізм закупівлі та розподілу вакцин. Його створення стимулювало інвестиції з боку Альянсу GAVI в розмірі 150 млн дол. США, вивело на ринок додаткового виробника вакцин, активізувало діяльність програм у країнах та стало каталізатором для формування Глобальної робочої групи з питань боротьби з холерою. Разом це сприяло фундаментальному переходу від реагування на захворювання до його активних профілактики і контролю.

БАНКИ ВАКЦИН МЕБ

У 2012 р. МЕБ було створено регіональний банк вакцин для розширення доступу до якісних і доступних за ціною антирабічних вакцин для собак із метою їх використання в запланованих кампаніях із вакцинації. Банк МЕБ працює в Азії та Африці і станом на грудень 2017 р. постачив понад 19 млн доз антирабічних вакцин для собак до 28 країн (7). Це включає 5 млн доз, придбаних МЕБ (за кошти донорів), 0,3 млн доз, закуплених безпосередньо країнами, і 13,8 млн доз, придбаних ВООЗ для операцій у країнах.

Механізм, за яким працює банк антирабічних вакцин МЕБ, є своєрідним аналогом договору про постачання. Він працює за рахунок комбінації активних запасів (утримуваних виробниками вакцин) і виробництва за запитом: постачальники вакцин, попередньо відібрані через міжнародну тендерну процедуру, виробляють та доставляють вакцини у відповідь на офіційні запити країни (або ВООЗ), схвалені МЕБ.

Для отримання доступу до банку антирабічних вакцин МЕБ країни-члени МЕБ повинні мати національну стратегію контролю сказу і надати обґрунтування використання вакцин (наприклад, для екстреного реагування на спалах, як стимул для запуску національної стратегії). Такий доступ надається тимчасово, тому країна повинна мати також план забезпечення сталості. Після отримання та використання вакцин бенефіціар повинен надати детальний звіт про їх використання, включаючи досягнутий вплив і засвоєні уроки.

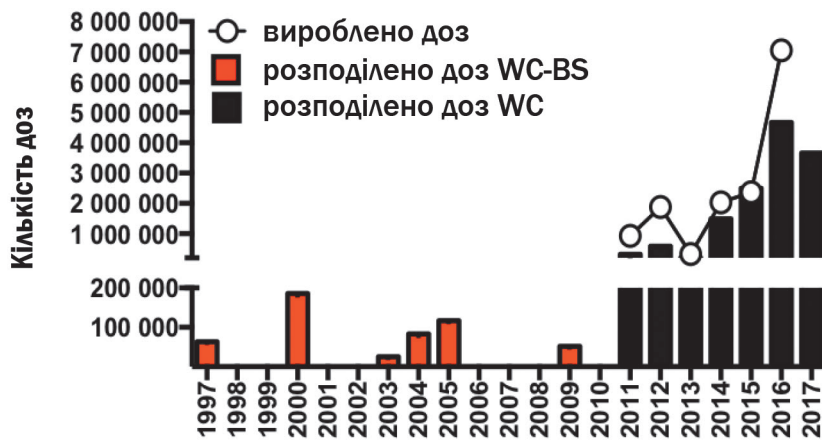

Рисунок А5.2. Показники використання ОВХ у світі (1997–2017 рр.)

WC-BS: оральна вакцина проти холери з цільноклітинним компонентом/рекомбінантним суб'юнітом холерного токсину В
Джерело: див. (6)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abela-Ridder B, Martin S, Gongal G, Engels D. Rabies vaccine stockpile: fixing the supply chain. *Bull World Health Organ.* 2016;94:635.
2. Vaccine banks. In: OIE terrestrial manual 2016. Paris: International Organisation for Animal Health; 2016 [version adopted by the World Assembly of Delegates of the OIE in May 2016]:1.1.10 (http://www.oie.int/fileadmin/Home/eng/Health_standards/tahm/1.01.10_VACCINE_BANKS.pdf).
3. Hampson K, Coudeville L, Lembo T, Sambo M, Kieffer A, Attlan M et al. Estimating the global burden of endemic canine rabies. *PLoS Negl Trop Dis.* 2015;9:e0003709. doi:10.1371/journal.pntd.0003709.
4. Wallace RM, Undurraga EA, Blanton JD, Cleaton J, Franka R. Elimination of dog-mediated human rabies deaths by 2030: needs assessment and alternatives for progress based on dog vaccination. *Front Vet Sci.* 2017;4:9. doi:10.3389/fvets.2017.00009.
5. Oral cholera vaccine stockpile for cholera emergency response. Geneva: World Health Organization; 2013 (https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/emergencies/international-coordinating-group-icg-on-vaccine-provision/oral-cholera-vaccine-stockpile-for-cholera-emergency-responsef4d9bb87-4576-41e4-bfec-508cddc9306a.pdf?sfvrsn=c5ae501e_1&download=true).
6. Pezzoli L. Deployments of the oral cholera vaccine stockpile, 2013–2017. *Wkly Epidemiol Rec.* 2017;32:437–52.
7. Vaccine Banks. In: OIE: protecting animals, preserving our future [website]. Paris: World Organisation for Animal Health; 2016 (<http://www.oie.int/support-to-oie-members/vaccine-bank>).

ДОДАТОК 6

Інтегроване управління випадками укусів (ІВСМ)

ЩО ТАКЕ ІВСМ?

Укуси, облизування та подряпини собак дуже поширені, але не всі собаки хворі на сказ. Навіть у регіонах, де сказ у собак є ендемічним, більшість таких контактів відбувається із тваринами, які не є хворими на сказ. Інтегроване управління випадками укусів (ІВСМ) пропонує засоби для визначення ймовірності того, що в результаті укусу собаки відбувся контакт із вірусом сказу, і, відповідно, встановлення того, чи показана постконтактна профілактика (1).

Проведення ПКП при підозрюваному або можливому контакті зі сказом, на відміну від проведення ПКП для всіх людей, яких укусив собака, незалежно від ризику, створює можливості для зменшення непотрібного використання антирабічних біологічних препаратів. Це особливо важливо у випадках, коли інцидентність сказу в популяціях собак є низькою (наприклад, після успішних втручань із контролю), але обізнаність щодо сказу, кількість випадків звернення по допомогу, а, отже, і витрати на лікування людей, яких укусив собака, залишаються високими.

ІВСМ пропонує країнам стратегію зменшення витрат на профілактику сказу в людей мірою зниження ризику передавання за рахунок контролю сказу в популяціях собак.

ЯК ПРАЦЮЄ ІВСМ?

ІВСМ вимагає чіткої комунікації між секторами охорони здоров'я людей та тварин для (i) визначення ризику сказу у тварини, яка вкусила людину; та (ii) використання цієї інформації для оцінювання ризику впливу сказу на людину, яка зазнала укусу, і надання їй відповідної допомоги. При цьому, якщо тварину, з якою відбувся контакт, неможливо оглянути, в неї варто підозрювати сказ.

Для визначення наявності підозри на вплив сказу, враховуються такі фактори ризику:

- Епідеміологія сказу у країні — чи присутній сказ у місцевості, де відбувся укус
- Тяжкість впливу — множинні глибокі укуси та укуси за голову або шию становлять більший ризик
- Клінічні характеристики тварини, що вкусила людину — чи мала вона будь-які ознаки сказу
- Статус вакцинації тварини, яка вкусила людину — вакцинована тварина навряд чи буде хворою на сказ
- Результати лабораторних досліджень — для підтвердження або виключення сказу у тварини, яка вкусила людину

Своєчасне реагування з боку лікарів і ветеринарів покращує показники виявлення випадків та забезпечує надання відповідної допомоги. Дослідження тварин із підозрою на сказ також допомагає запобігти смертям людей від сказу за рахунок активного виявлення контактів і може підвищити якість нагляду в цілому.

ІВСМ У ДІЇ

У пілотній програмі, реалізованій на Гаїті, ІВСМ продемонструвало економічну ефективність (забезпечення зниження рівня витрат на попередження однієї смерті) й асоціювалося з кращими результатами для здоров'я (тобто більшою кількістю врятованих життів). Для оцінювання доцільності використання і впливу ІВСМ у різноманітних умовах, а також його потенціалу для масштабування потрібні додаткові дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Undurraga EA, Meltzer MI, Tran CH, Atkins CY, Elheart MD, Millien MF et al. Cost-effectiveness evaluation of a novel integrated bite case management program for the control of human rabies, Haiti 2014–2015. *Am J Trop Med Hyg.* 2017;96:1307–17. doi:10.4269/ajtmh.16-0785.

ДОДАТОК 7

Поетапний підхід до ліквідації сказу

Рисунок А7.1 П'ять етапів SARE

Поетапний підхід до ліквідації сказу (SARE) є інструментом, який допомагає країнам розробляти національні плани, посилювати міжгалузеву співпрацю та оцінювати прогрес у ліквідації сказу (1). SARE можна адаптувати для відображення послідовного передового підходу до ліквідації сказу, який є невід'ємною частиною глобального стратегічного плану.

SARE пов'язаний із практичними рекомендаціями, викладеними у публікації *Blueprint for Rabies Prevention and Control* [План профілактики та контролю сказу] (<http://rabiesblueprint.org/>), і допомагає країнам проходити етапи, необхідні для забезпечення посиленого контролю сказу, що передається собаками. Він визначає критерії для переходу від попереднього етапу до наступного: країни переходять від етапу 0 (ендемічна країна з невеликими кількостями даних або можливостями контролю) до етапу 5 (нульова смертність людей від сказу) (рисунки А7.1).

На всіх цих етапах існує чотири ключових види діяльності:

- вакцинація собак;
- забезпечення поінформованості та комунікації щодо сказу;
- забезпечення наявності та доступності ПКП; та
- забезпечення спроможностей для діагностики сказу і моніторинг його інцидентності.

SARE — це інструмент для самоаналізу, який дає країнам змогу оцінити, на якому етапі вони перебувають, пріоритизувати наступні кроки в розробленні політик та об'єктивно визначити досягнутий прогрес. Він підтвердив свою цінність як інструмент планування для окремих країн, а також інструмент для розробки спільних регіональних стратегій ліквідації.

SARE був створений GARC і FAO. До його проектування були залучені всі партнерські організації з колаборації «United Against Rabies», які на сьогодні підтримують його використання, забезпечуючи відповідне навчання у більш ніж 40 країнах.

SARE В ДІЇ: ПРИКЛАД ЕФІОПІЇ

За оцінками, Ефіопія займає друге місце серед усіх африканських країн за кількістю смертей від сказу. У 2016 р. Уряд Ефіопії провів міжгалузеву нараду для оцінювання прогресу в ліквідації сказу, що передається собаками, на національному та регіональному рівнях.

Учасники провели самооцінювання за допомогою інструмента SARE, що дозволило позначити діяльність у кількох категоріях як виконану або незавершену (2). Категорії включали: законодавство; нагляд; освіту та комунікацію; профілактику та контроль; а також наскрізні питання. Це дозволило провести загальне оцінювання спроможностей із контролю сказу та проаналізувати, як заходи з контролю застосовуються по всій країні.

За результатами оцінювання було виявлено декілька критичних прогалин, у тому числі недостатньо ефективну міжгалузеву співпрацю та обмежену наявність і доступність вакцин для собак. Сильні сторони включали наявність системи нагляду за сказом та законодавства для оголошення спалахів і реагування на них. Загальний аналіз показав, що Ефіопія все ще перебуває на ранніх етапах процесу забезпечення контролю сказу (етапи 0,5/5). SARE дозволив виявити та пріоритизувати ключові прогалини у спроможностях. Це дозволить Ефіопії прискорити виконання національного плану ліквідації сказу та рух у напрямку до забезпечення нульової смертності людей від сказу до 2030 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Developing a stepwise approach for rabies prevention and control. FAO/GARC Workshop, Rome, 6–8 November 2012 [FAO Animal and Health Proceedings, No. 18]. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations; 2012 (<http://www.fao.org/3/a-i3467e.pdf>).
2. Coetzer A, Kidane AH, Bekele M, Hundera AD, Pieracci EG, Shiferaw ML et al. The SARE tool for rabies control: current experience in Ethiopia. *Antiviral Res.* 2016;135:74–80. doi:10.1016/j.antiviral.2016.09.011.

СКАЗ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ПРОБЛЕМ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

У разі розвитку симптомів має **летальні наслідки**

99 %

випадків сказу у людей є наслідком укусу собаки

Одна смерть кожні 9 хвилин у світі

59 000 смертей / рік

У 4 із 10 випадків від сказу **помирає дитина**

Вакцинація собак здатна забезпечити ліквідацію сказу людей

Вакцинація собак у районах високого ризику розриває ланцюг передавання сказу

70%

Сказу людини можна запобігти на 100%

Ретельне **промивання ран(и)** з милом та **вакцинація** рятують життя

Підвищення обізнаності є надзвичайно важливим

Для запобігання укусам собак
Для забезпечення своєчасної медичної допомоги
Для заохочення відповідального володіння собаками

Ліквідація сказу є можливою і економічно ефективною

- Існують необхідні інструменти і знання
- Більшість домашніх собак у всьому світі можна щепити під час кампаній із вакцинації
- Програми для підтвердження концепції демонструють можливість ліквідації на практиці у найрізноманітніших умовах
- Ліквідація сказу принесе користь усім громадам без винятків

Джерело: WHO second Expert Report, WHO fact sheet 99, Rabies: rationale for investing in the global elimination of dog-mediated human rabies

